

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE

ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen
en van het internationaal studiekomitee voor ommevangsreuzen

Redaktie : Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem
Maurits Broeckhove, Marcel Daem, Arnold Eloy, René Haeserijn, A.G. Homblé

Ruil en Recensiedienst : A.G. Homblé, Bibliotheek, Kraanlei 65, B-9000 Gent.

Alle stortingen op postrek. nr. 000-0096946-43, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

Prijs : 125 F

INHOUD

A. ELOY & R. VAN DER LINDEN - De wereld vergaat !	82
R. VAN DER LINDEN - M. BROECKHOVE - H. PINTELON - A.G. HOMBLÉ - G. WEZE - R. VAN DE WALLE - R. RUYSS - Algemene Vergadering K.B.O.V.	85
St. VAN DEN EIJNDE - Groet aan de eerste Volks- en Heemkundige Boekenbeurs	93
H. MAES - Toespraak voor Volks- en Heemkundige Boekenbeurs	94
R. VAN DER LINDEN - Inleiding. Publikaties vóór 1914. Bibliografie 1939 en 1981. Rol van de schrijvers, vorsers, uitgevers. Bundeling	95
H. VANNOPPEN - Een kritische kijk op enquêtes en bronnen voor volks- en heemkundige publikaties	98
J. DAVID - Geschiedenis van de Oudere Technieken	104
R. RUYSS - Problemen	105
R. VAN DER LINDEN - Kostbaar handschrift voor Karel de Decker, de viervoudige vader van de Vlaamse Kartoënist	108
V. VERMEERSCH - Twaalf oude hoeven tussen Ieper en Veurne	111
A. ELOY & R. VAN DER LINDEN - Internationaal Eerbetoen aan Johan David	112
B. MOENS - De schapersdodden, een oud verbodsteken	114
M. BROECKHOVE - Nationaal museum van de Vinkensport te Harelbeke-Hulste	116
M. DAEM - Gentse bloedzuigersmagazijnen	117
BOEKBESPREKINGEN	
Chr. PIESKE - Das ABC der Luxuspapieren /R. DE VRIENDT-MORES	118
J. DAVID - Rupsenbestrijding door de eeuwen heen - A. ELOY	119

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met de steun van het Stadsbestuur van Gent,
het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen, het Ministerie van de Vlaamse Gemeen-
schap, het Noordstarfonds en het Gemeentekrediet van België.

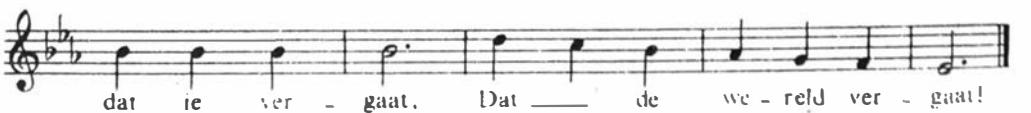
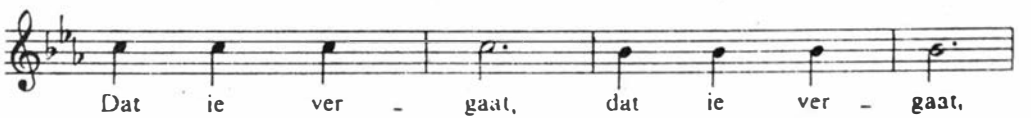
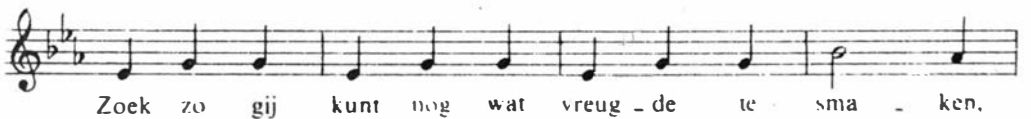
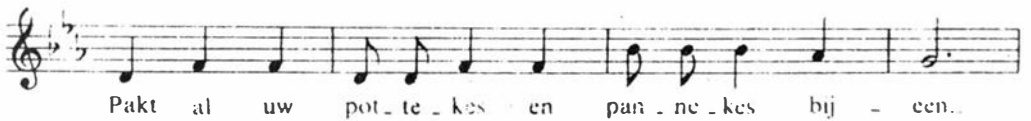
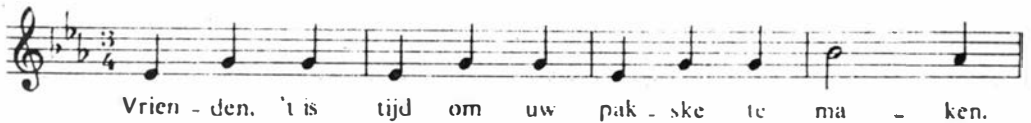
DE WERELD VERGAAT !

DE KOMEET KOMT

HET EINDE VAN DE WERELD... NADERT

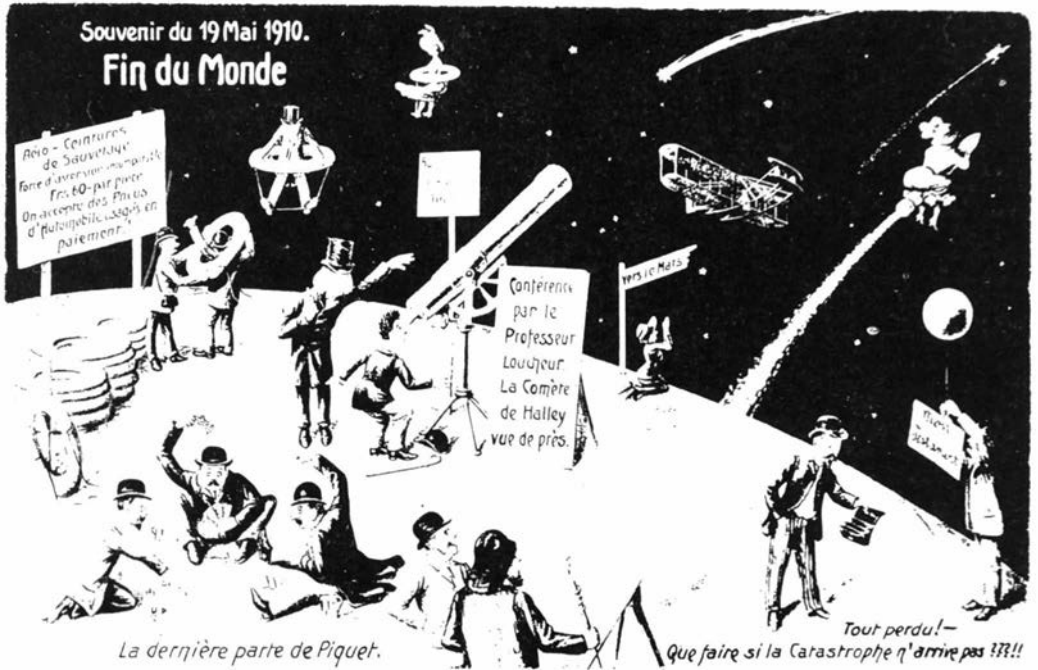
(vervolg van nr. 1, 33-40)

Verscheidene lezers en lezeressen hebben na het verschijnen van nummer 1 met het Gents lied van 1857, geseind, dat zij een oud (!) lied kennen, dat bejaarden nog regelmatig zingen. Het is verspreid in Limburg, Brabant en Oost-Vlaanderen. Lucy Gelber noteert het in *Encyclopedie van het Levende Vlaamse Volkslied* [Aurelia, St.-Martens-Latem, '82, 449] zoals het in '80 in Overpelt gezongen wordt :

Een reeks van zeskaarten [ontleend aan de verzameling van Majella Thienpont te Merelbeke] belicht het vergaan van de wereld op 19 juni 1910. De maan biedt op dat moment de redding. Onze wereld vergaat, maar de maan zal klaarblijkelijk standhouden. Het betreft een interplanetaire oplossing. Het zou mogelijk zijn er de luchtvaart bij te sleuren, de mode van die periode. We willen ons gewoon beperken tot de klucht, de humor, op basis van de tekst en de voorstellingen; we krijgen immers een reeks van luchtluigen, genre eenvoudige ballons, naar de luchtschepen Clément - Bayard II, voer voor specialisten. In de linker bovenhoek krijgt u een openbare verkoop van luchtschepen; in het midden de aankondiging voor een tocht naar de maan en de laatste opstijging in de loop van de dag, maar in de rechter benedenhoek aanschouwen we het definitief begin van het einde : de laatste ogenblikken vóór het einde van de wereld, een laatste omarming van de laatste twee wereldbewoners?

Is dit het einde? Of is het opnieuw een vergissing en klassieke paniek geweest? De rechterbenedenhoek stelt de vraag rechtstreeks: **Alles is verloren. Wat aanvangen, indien de catastroof zich niet voordoet?** Tegenover de angst en de wrange vraag (ont)spant het laatste piketspel? Hoevele kaarten blijven er nog over van de tweëëndertig? Een leuk en overtuigend bewijs, dat waarachtige (kaart)spelers tijd en stond en elke vorm van alarm uit het oog verliezen. In het centrum verstrekt professor Loucheur uitleg over de komeet van Halley, die hij langs zijn verrekijker van dichtbij (!) gadeslaat! In de linkerbovenhoek is een nieuw soort reddingsgordel om op te stijgen beschikbaar: opgeblazen autobanden met een ruststand voor de voeten. In de rechterbovenhoek raast een vrouw op een projektiel recht naar Mars (?); een vrouw knielt smekend bij de richtingwijzer. Wie kan het hoofd koel houden bij het einde? Hangt een testament aan een ballon om de eeuwigheid of vergetelheid in te gaan? Een bankroet, het spel, het opstijgen met alle middelen, de wetenschap centraal. Waar begint en eindigt de ononderbroken Lof der Zotheid?

(Vervolgt)

A. ELOY en R. VAN DER LINDEN

ALGEMENE VERGADERING VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

1 april 1984 - Stadhuis Dendermonde

Na een gemoedelijk welkom van de voorzitter tot de aanwezigen, nam de vergadering een minuut stilte in acht ter nagedachtenis van de overleden leden : Magda Cafmeyer, Dr. Emiel Buytaert, Dr. Van Caeckenberghe en Jerome Rieux.

1. Rede van voorzitter Renaat van der Linden

Dag- en weekbladen en zelfs Boeketje Vlaanderen, tips voor toerisme in de TV, zijn ons gunstig geweest.

1 april '84. Zondagochtend. De duivenmelkers luisteren voor de eerste keer weer naar de radioberichten. Ze klinken uiterst ongunstig : Arras sneeuw. Doornik sneeuw. Brussel smeltende sneeuw. Wie kan bij zulk zwaar weer de eerste duif zien landen? In de Sportwereld de Ronde van Vlaanderen : van Sint-Niklaas naar Meerbeke. Honderdeenentachtig renners starten. Gure wind en weer. Wie wint de 68ste Ronde?

In Dendermonde hangt een bord BOEKENBEURS aan de voorgevel. Welke deelnemer komt er primus aan? Twee mannen uit Diepenbeek, uit de buurt van Hasselt, met honderdvijftig kilometers achter de rug. Straks komt het medelid Guido Vermeulen met zijn dame uit Zonnebeke, nabij Ieper. De beurs bundelt heem- en volkskundigen uit heel Vlaanderen. Vrijdagavond laat een telefoon uit Putte bij Mechelen? Of een auteur nog een plaats kan bekomen? Zeker! De zesenvijftigste deelnemer. In extremis.

Bij de openstelling van de Boekenbeurs in de raadszaal zijn alle plaatsen bezet. Op de eerste rij, naast elkaar : mevrouw Jozef Weyns en mevrouw K.C. Peeters.

De voorzitter is verplicht welkom aan te passen, want vooraan zitten twee dames, waarvan de echtgenoot respectievelijk, gedurende tientallen jaren en jaren de heem- en volkskunde hebben geleid en beïnvloed en die een wezenlijke voorpost hebben bekleed.

Hier zijn volkskundigen uit de vijf Vlaamse provincies opgekomen, met een specifiek doel, maar ze wensen ook eens een algemene vergadering van onze Bond bij te wonen. Wij begroeten hen uiterst hartelijk en zijn zeer gelukkig in deze samenkomst.

2. Jaarverslag 1983 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen door Maurits Broeckhove, wnd. sekretaris.

Bestuursvergaderingen werden regelmatig gehouden voor het bespreken van allerlei zaken die betrekking hadden op het tijdschrift Oostvlaamse Zanten, de kantclub Sint-Katelijne, de tentoonstellingen, de studiedagen, enz.

Ons tijdschrift Oostvlaamse Zanten verscheen regelmatig met geïllustreerde bijdragen over allerlei onderwerpen, ook met recensies van boeken, zowel van binnen- als buitenland.

Twee afzonderlijke uitgaven werden gepubliceerd :

- De Schoorsteenveger, een terreinverkenning, door A. Eloy, 119 blz., ill.;
- De Kruisboogschutters van St.-Joris te Lebbeke (1377-1796), bijdrage tot de studie van de Schuttersgilden in Oost-Vlaanderen, door J. Dauwe, 185 blz., ill.

Het mededelingenblad Volkskundige Kroniek bracht de leden op de hoogte van allerlei activiteiten zoals tentoonstellingen, voordrachten, studiedagen, colloquia, werkvergaderingen, enz.

Volgende manifestaties hadden plaats :

- 17.4.83 : ter gelegenheid van de gouddag in het Museum voor Volkskunde, Gent : **Studienamiddag in het teken van de Prentkunst op bedevaartvaantjes.** G. Vermeulen (Zonnebeke) had het over duivel en dier; Th. Ham (Hoboken) met O.-L.-Vrouwbedevaartvaantjes; L. Despiegeleer (Aalst) over gehandikapt en vaantjes.

- Organizatie van studienamiddagen in het Seminarie voor Volkskunde, lokaal 028, Blandijnberg 2, Gent. De Bond ontwerpt jaarlijks tweemaal een contactdag met de universiteit, met het inzicht studenten die de cursus volkskunde en etnologie volgen, kennis te laten maken met de Bond en zijn Bibliotheek.

a) 2.3.1983 : - Renaat van der Linden. De evolutie van de Volkskunde in Vlaanderen, aan de hand van algemene werken, o.a. van Maurits de Meyer, Paul de Keyser, Clemens V. Trefois, Alfons de Cock, en tijdschriften;

- Lic. Vera Vermeersch. Hoe ontstaat een proefschrift over een volkskundig onderwerp? Methodiek en bronnen. In casu : Studie van twaalf oude hoeven, met het volksmeubel, het volkse woninginterieur. Zie blz. 111.

Deze twee "Kalenders" voor Vlaanderen en één provincie kwamen herbaaldelijk van pas op de studiedag van 2 maart.

b) 30.10.1983 : - Renaat van der Linden. De evolutie van de Volkskunde meer bepaald in Oost-Vlaanderen, op basis van vier publikaties Vlaanderen door de eeuwen heen, thema volkskunde.

Alfons de Cock (1850-1921) 1e uitgave 1912

1. de levenscyclus, van de wieg tot het graf
2. de jaarcyclus, het leven van het volk i.v.m. het kerkelijk jaar

Maurits de Meyer (1895-1970) 2^e uitgave 1932

Aanvulling, ook volkstaal, -geloof, -wetenschap, -kunst, nijverheid, -gebruiken, -vermaken.

Paul de Keyser (1891-1966) 3^e uitgave 1952

Aspekten van het volksleven historisch bekeken van de vroegste tijden tot op heden : de Frankische mens, de middeleeuwse Vlaming, de moderne volksmens. Alfons de Cock dacht in 1911 aan een historische lijn : de gebruiken uit de Germaanse periode laten aanknopen met de kristelijke zeden van de middeleeuwen en de moderne tijden. Paul de Keyser werkte dit plan uit !

Marc Laenen (1945) 4^e uitgave 1982 316-339

1. Het ontstaan van de volkskunde in Vlaanderen (1830-1920)
2. De verwerking van de internationale theorieën (1920-40/45)
3. De uitbouw van de wetenschappelijke studie van de hedendaagse volkskultuur na 1945.

Voor de studienamiddagen aan de universiteit stond het gespreksforum telkens onder leiding van dr. R. Haeseryn. Tijdens de bespreking kwam een uitvoerige ontleding en vergelijking van werken van pas :

Gab. Celis. Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land, Gent, 1923, 336 blz., Maurits Sacré. Folkloristische Kalender voor Brabant, Merchtem, 1926, 236 blz., Jules Frère. Limburgsche Volkskunde, Hasselt, I, 1926 en II, 1928, 192 & 286 blz. Het plan bestaat om dit contact tussen de Bond en de R.U.G. te bestendigen.

c) 30.10.1983 : Colloquium voor mondelinge geschiedenis in het Museum voor Volkskunde te Gent, met referaten :

Inleiding door R. VAN DE WALLE (Museum voor Volkskunde, Gent) en R. DEN HERDT (M.I.A.T., Gent); Metaforen en articulatie van geschiedenis door K. VAN BRABANT (K.U.L.); Taalkunde en mondelinge geschiedenis, methodische benadering door D. WILLEMS (R.U.G.); Genealogisch onderzoek en orale geschiedenis. Beschouwingen rond de rekonstruktie van maronnage historiek der Saramalea-Bosnegers door J. HOEREE (R.U.G.); Een toepassing, Sport in 't Gentse door A. DE CLERCQ (M.I.A.T., Gent); Oral History en geschiedenis van de jeugdbeweging door W. BAETENS (K.U.L.); Leven, werk en strijd in de smidse van Vulvanus. Arbeidsleven in de Gentse metaalfabrieken door G. VAN SCHOENBEEK (R.U.G.); Volkskunde en mondelinge geschiedenis, binnen- en buitenlandse ervaringen door S. TOP (K.U.L.); Beschouwingen van een volkskundige door R. VAN DER LINDEN (Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen).

Twee tentoonstellingen werden in het Museum voor Volkskunde, Gent, gehouden :

- van 9.1 tot 27.2.83 : Proefwerken van het eerste en tweede jaar Stropkant van de Kantklub Sint-Katelijne van de Bond;
- van 26.7 tot 30.9.83 : Kijk op 't Patershol te Gent, pentekeningen van Antoine MEIRESONNE, met kataloog.

Verder had in het Museum voor Volkskunde, Gent, volgende voordracht plaats : Oude appelsoorten uit onze streken met een 120-tal dia's door H. VANDOMMELE, met mogelijkheid tot het degusteren van een inlandse appelwijn, aangeboden door het Verbond van Amateur-Wijnmakers.

We mogen besluiten dat op het gebied van werking en publikaties de Bond nog steeds actief is.

3. Financiële verrichtingen 1983 en begroting 1985, door Hilda Pintelon, penningmeesteres

OP 31.12.1982 bezat de Bond 496.764 F, einde 1983 400.731 F of een vermindering van 96.033 F.

De lidbijdragen brachten 210.610 F op en de verkoop van de afzonderlijke uitgaven en losse nummers van OVZ liep op tot 112.110 F.

Wat de subsidies betreft werd ons voor onze werking en publikaties tezamen 173.290 F door de Staat toegekend. Vanwege het Stadsbestuur van Gent ontvingen we 55.687 F. Wij danken welgemeend de verantwoordelijken voor deze aanmoedigingen.

FINANCIËLE VERRICHTINGEN DIENSTJAAR 1983

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Lidgelden	210.610	Uitbesteed werk	14.300
Advertentie	5.000	Sekretariaatskosten	43.701
Verkoop boeken	112.110	Reiskosten bestuur	5.385
Kursus kantwerken	150.000	Drukwerk	50.841
Giften	15.000	Propagandakosten	14.109
Toevallige baten	42.227	Publikaties	530.242
Staatssubsidie	173.290	Overige kosten	4.302
Prov. subsidie	—	Biblioteek	21.992
Gem. subsidie	55.687	Kursus kantwerken	121.942
		Manifestaties	11.042
		Specifieke kosten	26.901
		Prijzen en geschenken	15.200
	763.924		859.957
Incasso 1.1.1983	496.764	Incasso 31.12.1983	400.731
	1.260.688		1.260.688

De vergadering keurt de balans goed. Mevr. A. Pintelon-Ysebaert en dhr. J. Van Effelterre hebben als leden van de kaskommissie de boekhouding nagezien.

Mevr. A. Pintelon-Ysebaert en dhr. J. Van Effelterre aanvaardden om de boekhouding 1984 na te zien.

BEGROTING 1985

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Lidgelden	220.000	Uitbesteed werk	15.000
Advertentie	5.000	Sekretariaatskosten	50.000
Verkoop publikaties	125.000	Reiskosten bestuur	10.000
Inkomgelden	1.000	Drukwerk	15.000
Kantklub	100.000	Propagandakosten	10.000
Giften	20.000	Publikaties	550.000
Toevallige baten	53.000	Biblioteek	30.000
Toelagen Staat : werking	145.000	Kantklub	100.000
publikaties	46.000	Manifestaties	10.000
Prov. toelage	50.000	Overige spec. kosten	3.000
Gem. toelage	50.000	Toelage	17.000
		Prijzen en geschenken	5.000
	815.000		815.000

De vergadering keurt de begroting goed.

4. Bibliotheekverslag jaar 1983 door A.G. Homblé, bibliotekaris

In eerste instantie danken wij het Stadsbestuur van Gent om de uitvoering van aanpassingswerken die ons toeliet de bibliotheek in betere voorwaarden te laten functioneren. Wegens de uitvoering van deze werken was de bibliotheek een tweetal maanden niet toegankelijk. Met de uitbreiding van de boekenrekken zijn wij in de mogelijkheid het boeken patrimonium beter te controleren.

Het huidige bestand bedraagt 12.000 boeken en 578 tijdschriften; een duizendtal aanwinsten uit schenkingen en eigen aankoop, wachten op lemativering.

Niettegenstaande de voornoemde sluiting telden wij op de twee wekelijkse openingsdagen meer dan tweehonderd bezoekers met een ontleningscijfer van meer dan vijfhonderd werken. Er waren een vijftigtal consultants voor het raadplegen van dokumentatie over belangstellingspunten als : Sint Pietersvuren te Eine; de klompenmaker; spotnamen van gemeenten en steden; kranselingen; en andere volkskundige onderwerpen meer.

De bibliotheek verzorgt de ruildienst van Oostvlaamse Zanten met tijdschriften uit binnen- en buitenland. De bestellingen op bondspublikaties worden langs de bibliotheek om verzorgd. Uitwisseling en samenwerking kwam tot stand met het Kultureel Dokumentatiecentrum 't Pand van de Rijksuniversiteit te Gent.

Wij mogen terecht zeggen dat de bibliotheek het kloppend hart van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen is.

Er valt nog veel te doen, reserves en dokumentatie wachten op inschrijving, het steekkaartenstelsel dient omgewerkt naar het systeem van Hofmann-Krayer, de 578 tijdschriften dienen op hun inhoud van volkskundige onderwerpen te worden geëxerpeerd en op steekkaarten gebracht.

In het tijdperk van de komputer ware het wenselijk dat ons boeken- en tijdschriftenbestand zou worden opgenomen in een centrale katalogus die het de vorsers mogelijk zou maken hun dokumentatie te ontdekken.

Wij willen besluiten met een woord van dank aan de kollega's Gustaaf Van Oudenhove, Lode Hoste, Frans Van Bost, Maurits Broeckhove en aan Juffrouw De Smet om hun milde waardevolle schenkingen.

5. Bedrijvigheid van de Kantwerkstersklub Sint-Katelijne door Gustaaf Weze, voorzitter van de klub

Niettegenstaande het er rustig aan toe gaat in de klub is de ijver er niet minder om.

Bij het prille begin nl. "de Katelijntjes" kunnen we reeds vruchten plukken in die zin dat enkele onzer jongste kantwerksters reeds bijspringen en de nieuwe aspirant-kantwerksters met raad en daad helpen.

Leermeesteres Mej. De Smet haalt eer van haar onderricht.

In het eerste en tweede jaar Stropkant wordt vooral de nadruk gelegd op degelijk uitgewerkt kantwerk en dit vooral met het oog om het als gebruikmateriaal aan te wenden, nl. kleding en sierstukken. De prachtig getekende kartons met technische tekeningen hebben de leerlingen reeds goede diensten bewezen. Proficiat aan mevrouw van Dijk en de leermeesteressen Persijn, Van Lerberghe, Vernaeve, Lejeune en onze jongste aanwinst Anne, dit voor wat betreft het eerste leerjaar. Verder voor het tweede leerjaar vergeten we niet de dames De Vreese, De Rijcke en Viaene.

In het eerste en tweede jaar Cluny gaan we terug de toer op van de verfijning en veredeling van het kantwerk, eerst kwaliteit en daarna kwantiteit. We hopen ten eerste zo dicht mogelijk de oude geplogenheden van verzorgd werk verder te zetten. Alle leermeesteressen mogen een pluim op de hoed steken. Dank u mevr. Van Dijk, De Schrijver, De Smet, Persijn en Van Lemberghe.

Onze werkgroep, het woord zegt het zelf "daar wordt gewerkt" en besproken hoe dit stuk "moet" en het ander "niet moet". Daar worden prachtige dingen gemaakt die bewijzen wat de kantklub Sint-Katelijne te bieden heeft. Daar is mej. Pintelon de grote schutsengel.

6. Museum voor Volkskunde - Jaarverslag 1983, door Roeland Van de Walle, dd. konservator

Begin 1983 werd de functie van wn. konservator door ondergetekende overgenomen van dr. R. Haeseryn, die gedurende meer dan tien jaar deze taak op zich had genomen. Door de uitbreiding van zijn opdracht binnen het Seminarie voor Volkskunde aan de Gentse Rijksuniversiteit was het voor hem echter onmogelijk geworden de functie van konservator nog verder naar behoren uit te oefenen. Een overzicht geven van zijn activiteiten gedurende die tien jaar valt zeker niet binnen het kader van dit jaarverslag, maar toch willen wij er de aandacht op vestigen dat hij van meet af aan gekozen heeft voor een wetenschappelijk verantwoorde inventarisatie van het museumpatrimonium. Deze inventarisatie is uiteraard nog niet voltooid, maar toch mogen wij stellen dat het Museum voor Volkskunde nu reeds over een degelijk werkinstrument beschikt dat vele andere musea ons benijden.

Het spreekt vanzelf dat de eerste maanden voor de nieuw aangekomene een periode van terreinverkenning betekenden, maar door het onmiddellijke contact met de museumwerking en door de gepaste steun die vanuit verscheidene hoeken kwam, is deze "inlooperperiode" zonder al te veel problemen verlopen.

Een gedetailleerde opsomming geven van de activiteiten in de loop van 1983 is niet de bedoeling; wij willen enkel een aantal facetten belichten. Zo heeft het museum personeel een 25-tal rondleidingen verzorgd voor diverse groepen of personen, wij vermelden enkel het bezoek van een Amerikaanse delegatie die in Gent verbleef in het kader van een kongres over plastische chirurgie, een groep studenten o.l.v. Prof. Cox van de universiteit van Bonn, van Prof. Cathain van de universiteit van Dublin, enz.

In het museum werden een reeks voordrachten gehouden, georganiseerd o.a. door de "Gentsche Sosseteit", door het Gentse stadsbestuur met de opening van het Beiaardfestival, door het museum zelf dat de heer Vandommele uitnodigde voor een spreekbeurt over "Appelen voor miljoenen" en door de Gentse Vereniging voor Stadsarcheologie met een reeks voordrachten over het archeologisch objekt.

Aan 19 instanties werden bruiklenen toegestaan voor diverse manifestaties, de belangrijkste zijn : de tentoonstelling "Bieren en Pintelieren" in het Openluchtmuseum te Bokrijk-Genk, de tentoonstelling "Gentse torens achter de rook van schoorstenen", georganiseerd door het Stadsarchief van Gent, de tentoonstelling "Het dagelijkse leven in de 19de eeuw te Gent", georganiseerd door het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel, de tentoonstelling "De draailier van vroeger tot nu" in het Baljuwhuis te Galmaarden.

Gedurende 1983 werden een 60-tal schenkingen genoteerd, gaande van foto's, kledij, camera's, huishoudtoestellen, schrijnwerkers- en schoenmakerssalaam tot zelfs een complete nachtstoel.

Het verschaffen van wetenschappelijke informatie behoort tot één van de hoofdplichten van een museum. In dit kader werden aan niet minder dan een 50-tal personen gegevens van uiteenlopende aard verschaft.

Op het vlak van de inventarisatie werden heel wat objecten beschreven, maar daarnaast werden ook de eerste contacten gelegd met het oog op de automatisering van de museuminventaris in de toekomst.

Gelet op de reorganisatie in het museum werden geen groots opgevatte tentoonstellingen gepland. Wij vermelden uiteraard de tentoonstelling met de proefwerken van het eerste en het tweede jaar stropkant van de kantklub Sint-Katelijne en de tentoonstelling "Kijk op 't Patershol", pentekeningen van A. Meiresonne.

Tenslotte willen wij nog even de aandacht vestigen op de succesrijke Gentse Feesten, met optrédens van de Gentse Kabaretgroep "Moereloere", van WASO, van Johan Verminnen, van de Zweedse volksdansgroep Jarva Gille en het Roemeense zangkoor "Antifonia".

Ook het "Spelleke van de Folklore" met Pierke en zijn gezellen was steeds paraat op de woensdag- en zaterdagmiddag.

Uit deze enkele gegevens zal iedereen kunnen afleiden dat 1983 op het vlak van interne en externe werking zeker vruchtbaar is geweest.

7. Verslag over de inzending op de Alfons de Cockprijsvraag 1982 door Robert Ruys, algemeen verslaggever

De Kruisboogschutters van St.-Joris te Lebbeke (1377-1796) van Jozef Dauwe werd bekroond met de "Alfons de Cockprij 1982" van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.

Als voorzitter van de jury ben ik bijzonder gelukkig met de verschillende verslagen van ieder jurylid afzonderlijk, vermits alle juryleden unaniem hebben besloten dit werk te bekronen met de fel begeerde "Alfons de Cockprij".

Enkele citaten uit de verslagen :

" Het werk bevat zeer talrijke, belangrijke en belangwekkende gegevens".

" Met zorg geschreven werkstuk. Zeer verdienstelijke studie, rijk aan bronnen-materialen".

" Wegens de grondige, wetenschappelijke goed gefundeerde, met een uitvoerig maar onmisbaar notenapparaat voorziene behandeling, dient het werk te worden bekroond. Het is zowel een rechtshistorische als een volkskundige studie".

" De auteur, - blijkbaar niet aan zijn proefstuk in het plegen van dergelijke studies -, heeft in een vlot leesbare en verzorgde taal een uitstekend beeld opgehangen van de Lebbeekse gilde, met een aantal interessante archivalia, die kleur verlenen aan de tekst."

Vóór mij, Dames en Heren, ligt een uniek en bijzonder waardevol boek voor wie van schuttersgilden houdt of zich "Lebbekenaar" voelt.

De auteur van het boek is algemeen herkend en erkend als een van de grootste historici binnen het Land van Dendermonde, ook al is hij beroepshalve geen historicus. Het zou ons te ver leiden om een overzicht te geven van de indrukwekkende lijst van publikaties van zijn hand.

Met dit boek over "De Kruisboogschutters van Sint-Joris te Lebbeke (1377-1796)" heeft Jozef Dauwe werkelijk "roos geschoten" om het in schutterstaal te zeggen : "Hij heeft de hoofdvogel geschoten".

Want, al is er over de schuttersgilde gedurende het Oud Regime reeds heel wat geschreven; het zijn meestal bijdragen die slechts één of ander aspekt van het rijke gildeleven behandelen.

Dit is misschien te verklaren door het feit dat heel veel archief i.v.m. de gilden is verloren gegaan.

Dit hebben wij kunnen vaststellen bij het opzetten van de tentoonstelling "Schatten van Oostvlaamse schuttersgilden" van 14 tot 30 oktober 1983 op de Kouter te Gent.

Dit boek daarentegen bevat een schatkamer van gegevens, hetgeen men zelden zou verwachten in een dergelijke studie.

Hier is duidelijk het "Land van de meester" terug te vinden in de verschillende hoofdstukken.

De kruisboogschuttersgilde van "Onze Lieve Vrouwe ende den Edelen Ridder Ste Joris te Lebbeke" verschijnt reeds in de tweede helft van de 14de eeuw als een goed gestructureerde gilde. Zij is dus een van de oudste schuttersgilden van het Vlaamse platteland.

Zij kende een bloeiende werking - praktisch ononderbroken - tot bij de afschaffing van de gilden in het algemeen in 1796.

Voor de periode van 1619 tot 1796 werden maar liefst de namen van 306 gildebroeders in het boek opgenomen met hun familieverbanden zover dit te achterhalen was.

Bij het doorlezen van het boek valt men van de ene verrassing in de andere, vooral omwille van de historische nauwkeurigheid van de vermelde gegevens, zowel i.v.m. het schuttershof en de gildekapel, de reglementering als de structuur van de St. Jorisgilde van Lebbeke.

Wat voor volkskundigen, heemkundigen en historici zeer interessant is, is het zeer uitgebreid hoofdstuk over de activiteiten van deze gilde.

Er zijn vooreerst de schietspelen en de onderverdelingen zoals :

- schieten tussen doelen
- schieten naar de gaai
- de Koningschietingen
- de eksterschietingen
- de prijsschietingen

Verder treft een aantal merkwaardige gegevens over de deelname van de gilde aan de ommegangen van Dendermonde en Lebbeke.

Voor de eerste maal werd in een gelijkaardige studie aandacht besteed aan "de Huppelpaardjes".

De auteur besluit met op een sublieme wijze de sfeer en gebruiken van de gildemaaltijd te beschrijven.

Dit boek is ook het eerste van een belangrijk drieluik van publikaties van de vorser Jozef Dauwe.

U zult het niet kwalijk nemen, waarde vriend, als ik zeg dat gij lang op stap geweest zijt met O.-L.-Vrouw van Lebbeke en haar devotie; toch ben ik van mening dat gij toen ook St.-Joris hebt ontmoet.

Deze laatste heeft het dus gehaald en hebben wij de eer gehad het werk hier vandaag even te mogen toelichten.

Ik meen te mogen zeggen dat dit werk mag beschouwd worden als het **Kroonjuweel**" in de reeks merkwaardige uitgaven van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.

Het is een boek dat iedere Lebbekenaar in zijn kast zou moeten hebben en ieder historicus, heem- of volkskundige op zijn schrijftafel als model van publikatie over een schuttersgilde.

Wij wensen de auteur van harte proficiat met de bekroning van zijn werk met de Alfons de Cockprijs en wensen het boek het verdiende succes toe.

ZONDAG 1 APRIL 1984

**EERSTE
VOLKS- EN HEEMKUNDIGE
BOEKENBEURS
VOOR VLAANDEREN**

**Stadhuis
DENDERMONDE
10 - 18 uur**

organisatie:
Koninklijke Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen
Kraanlei, 65, 9000 GENT

GROET AAN DE EERSTE VOLKS- EN HEEMKUNDIGE BOEKENBEURS

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen verdient alle lof voor de organisatie van de "Eerste Volks- en Heemkundige Boekenbeurs voor Vlaanderen", te Dendermonde op zondag 1 april 1984.

Het Stadhuis van Dendermonde was "uitverkocht". Er waren niet minder dan 52 standen van hoofdzakelijk verenigingen en instellingen die volks- en heemkundige publikaties aan te bieden hadden; commerciële boekhandels waren geweerd, tenzij ze zich uitsluitend op het vlak van de volkskundige uitgaven bewogen, wat dus een kleine minderheid is.

Het opzet werd volledig bereikt : alle deelnemers waren entoesiast over het genomen initiatief en gaven het voorbeeld door - reeds vóór de officiële opening - rond te kijken en kennis te maken met kollega-wroeters voor de goede zaak.

Niettegenstaande de verdachte datum [1 april] was ook de opkomst van het publiek op deze sombere zondag behoorlijk. Als "animatie" was dan nog een colloquium ingelast met een viertal sprekers, terwijl als "boeket" de Alfons de Cockprijs werd uitgereikt.

Al met al een geslaagd initiatief dat zeker een tweede editie moet krijgen en hopelijk een jaarlijkse traditie wordt. Wij zullen er graag terug bij zijn.

St. VAN DEN EIJNDE

Centrum voor Studie en Dokumentatie

EERSTE BOEKENBEURS VOOR HEEM- & VOLKSKUNDE

Toespraak door Hubert Maes, schepen van cultuur te Dendermonde

Het doet mij veel genoegen, als schepen van cultuur en toerisme, hier vandaag in het kort het woord te mogen richten tot de organisatoren en deelnemers van de Heem- en Volkskundige Boekenbeurs, ingericht door de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen.

Dendermonde is steeds een administratief maar vooral cultuur-historisch en artistiek centrum geweest. Onze stad bezit verscheidene monumentale gebouwen, waaronder dit stadhuis, een juweeltje van Vlaamse middeleeuwse bouwkunde midden in het schrijn van de prachtige en gezellige Grote Markt.

Vandaag is het misschien moeilijk de belangrijke verzameling schilderijen te bewonderen, maar ik nodig U graag uit om bij een andere gelegenheid eens een bezoek te brengen aan onze stad. Het stedelijk Oudheidkundig Museum, de Collegiale Onze-Lieve-Vrouwekerk en het stemmige St.-Alexiusbegijnhof zijn een bezoek overwaard. De stedelijke dienst voor toerisme is graag bereid tot het verstrekken van alle nodige dokumentatie.

Wie Dendermonde zegt, denkt onmiddellijk aan het Ros Beiaard. Inderdaad, op folkloristisch gebied heeft onze stad een rijke traditie. Het legendarische ros en zijn koene berijders, de Vier Heemskinderen, zijn wijd en zijd bekend.

Telkenjare, op donderdagavond na de vierde zondag van augustus, heeft de traditionele Reuzenommegang plaats. Tienduizenden vinden dan de weg naar onze goede stede.

Ik hoop dat Renaat van der Linden mij niet zal tegenspreken als ik beweer dat de reuzen nergens dansen zoals in Dendermonde, dat de sfeer en het zinderend entoesiasme nergens zo groot zijn als bij ons.

Dit enkel maar om te benadrukken dat wij een stad zijn waar veel belang gehecht wordt aan historie en tradities.

Het is daarom ook dat wij vandaag blij zijn ten dienste te kunnen staan van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, en hebben dan ook graag ons stadhuis ter beschikking gesteld voor de organisatie van de boekenbeurs.

Mijnheer de Voorzitter,

Ieder van de aanwezigen is zich bewust van de grote verdiensten van de Bond. Dank zij U en uw trouwe medewerkers, dank zij uw opzoekingen en publikaties wordt veel bewaard voor het nageslacht. Uw werking is onmisbaar voor de toekomst. Wij danken en feliciteren U hier oprecht voor. Maar dit geldt ook voor alle deelnemers aan deze beurs.

U bent allemaal betrokken bij de Volkskunde, het is uw aller grote bekommernis uw publikaties zo wetenschappelijk mogelijk naar voor te brengen. De periodieken en boeken die de deelnemende kringen hier vandaag voor ons tentoonstellen, weerspiegelen ons volk van hoog tot laag, in alle dimensies, voor allerlei takken en vakken.

Nogmaals komt tot uiting hoe rijk ons volk wel is, over hoeveel schatten wij beschikken.

Dit kenbaar maken en bewaren voor later is uw aller grote verdienste. Het is onze plicht U hiervoor erkentelijk te zijn.

Tot slot houd ik er aan U veel sukses te wensen met dit prachtig initiatief. Moge deze beurs verrijkend werken voor elke deelnemer en voor elke bezoeker.

En wees ervan overtuigd... Dendermonde is blij U allen in ons midden te mogen hebben.

Inleiding door Renaat van der Linden

1 april. Boekenbeurs. Verre vaart

Bibliografie voor 1914, 1939, 1981. Rol van schrijvers en uitgevers Bundeling van krachten en onderwerpen.

Foto : FRANS DUQUET

We staan hier met en voor een beurs. Het woord roept gewoonlijk cijfers naar voor. Een beurs is vooreerst een tas(je) met geld, is een instelling waar zakenlui geld verhandelen en azen op gewin.

Hier denkt niemand aan het slijk der aarde. In plaats van zakenlui stromen er heem- en volkskundigen uit heel Vlaanderen samen; alle provincies zijn vertegenwoordigd. Tweenvijftig standen zijn opgesteld. Volks- en heemkundigen steunen en stoelen voor een ruim deel op traditie, met weinig aandacht voor het woord(je) "eerste". Dat telwoord wijst op iets nieuws, op een element dat pas ontstaat. Voor de eerste keer gaat zulkdanige beurs in ons land door, een idee van ons bestuurslid Arnold Eloy, waar de hele beheerraad terstond bij aansluit. De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen stelt het op prijs regelmatig buiten Gent op te treden. In die zin past het woord verre vaart in dit relaas.

Een aparte lijst zal eens dienen opgesteld te worden voor de gouv- en studiedagen, die onze leden naar alle kanten van de provincie en verder hebben getrokken.

We vermelden slechts even :

In 1974 : de bondsreis naar Keulen voor een bezoek aan musea; naar Brugge en Aalter voor idem.

In 1975 : Moerbeke-Geraardsbergen, voor de studie van volkssagen.

In 1982 : naar Lokeren, voor de viering van twee leden : Frans De Vos en P. Vedastus Verstegen.

Een kans om een gedegen lijst op te stellen bestaat er aan de hand van : *Bedrijvigheid van de Kommissie voor Feesten en reizen*, door Gustaaf Weze, in de Jaarverslagen.

Publikaties vóór 1914

Door verre vaart schouwen we nog naar een ander raam in deze beurs. In hoever reikt de aansluiting bij de vroegere vorsers in de provincie? Kennen we enigszins het vertrekpunt van de opsporingen inzake het heem, de geschiedenis en aanverwante vakken? Van dat standpunt uit kijken we misschien wel even verrast op.

Uitsluitend voor Oost-Vlaanderen : Sint-Niklaas en Dendermonde staan vooraan, St.-Niklaas met *Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas*, gesticht in 1861 en met *Annalen* en *Buitengewone Uitgaven* in 1861.

Dendermonde met *Cercle archéologique de la ville et de l'ancien pays de Termonde*, gesticht in 1862 en met *Gedenkschriften/Annales* van 1863.

Gent volgt in 1893 met *Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde* en *Handelingen/Annales* in 1894.

Oudenaarde start in 1905 met *Cercle archéologique et historique d'Audenaerde, de sa châtelainie et de l'ancien Pays d'entre Maercke et Ronne*, met *Annales* in 1906.

[*Lokale en regionale verenigingen en tijdschriften voor geschiedenis, archeologie en folklore. Repertorium.* in Gemeentekrediet van België. Driemaand. tdschr., Bijvoegsel nr. 141, juli 1982]

Bibliografie van het lopend jaar 1939

In 1939 geeft de Nationale Commissie voor Folklore [thans Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde] Jaarboek I uit. Een van de werkzaamheden bestaat erin de Bibliografie van het lopend jaar op de markt te brengen, op basis van de verdwenen en nog bestaande algemene en volkskundige tijdschriften. Welke zijn er voorhanden?

In Oost-Vlaanderen verschenen er drie algemene :
Jaarboek, en Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde, Nederlandsch Tijdschrift voor Volkskunde, Wetenschap in Vlaanderen.

En zeven specifieke :

Deinze : Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze.

Dendermonde : Gedenkschriften v/d Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde.

Gent : Bulletin der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde.

- Tijdschrift der Vereniging tot behoud van Natuur- en Stedenschoon voor Oost- en West-Vlaanderen. (Mariakerke)

- Oostvlaamse Zanten.

Oudenaarde : Handelingen v/d Oudheid- en Geschiedkundige Kring van O. (tweetalig).

Sint-Niklaas : Annalen v/d Oudheidkundige Kring van het Land v. Waas. St.-N.

Welk is de toestand in de andere provincies? Antwerpen telt dertien specifieke tijdschriften, Brabant vijf, Limburg twee, West-Vlaanderen vier, drie in Brugge en één Kortrijk.

Bibliografie 1981

Hoeveel tijdschriften worden er geëxcerpeerd voor de volkskundige Bibliografie 1981, voor de Koninklijke Commissie voor Volkskunde?

196 tegenover 38 bij de start in 1939, in het algemeen, en voor Oost-Vlaanderen : 40, tegenover 10 in 1939.

Dergelijke cijfers zijn uiterst algemeen. Ze bieden alleen een kans voor een oppervlakkig oordeel, maar ze vertegenwoordigen een stand van zaken. Elkeen kan ze onderzoeken in de aangegeven Bibliografie. [Jaarboek met volkskundige bibliografie 1981 - XXXIV, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Koloniënstraat 29-31, 1000 Brussel]

Rol van schrijvers, vorsers, uitgevers

De taak van de vorser(es) op heem- en volkskundig vlak bestaat erin onbekende zaken op te sporen in archieven en allerlei documenten, en bij de levende bron, de burger van hoog tot laag, en de resultaten vast te leggen, in een wetenschappelijk kader, in het raam van allerlei takken en vakken. De mededelingen verschijnen in boeken en tijdschriften van wisselende aard, op lokaal, regionaal, provinciaal en nationaal plan. Verkrijgt dat drukwerk de gewenste aandacht? Welke waardebepaling kunnen we er aan toekennen?

We treffen een onbetreden pad : het vertrekpunt, de verhouding tussen de vorser(es) en zijn tekst en zijn uitgever; daar is een redactie en een beheer gebeurlijk voor periodieken; daar is het geval van de persoon die als zelfuitgever optreedt. Waar bestaat het element kritiek en de persoon criticus, het element helpen en stelpen? De meeste deelnemers aan de eerste volks- en heemkundige boekenbeurs voor Vlaanderen zijn betrokken partijen. Deze samenkomst is er niet alleen op gericht drukwerk te tonen, ver van daar. Maar vooral om personen samen te brengen, die tegelijk auteurs en uitgevers zijn. Hoe leven en streven ze voor de twee zo verscheiden brand- en standpunten? In die zin trachten de sprekers deze namiddag nieuwe horizonten te openen.

We kunnen allen veel leren, de ene van de andere, in menig opzicht. Daarin ligt het doel van deze samenkomst, van boeken én van mensen.

Verklaring van een zelfuitgever,

ontleend aan B' Revue 259 maart '84. Drukk.-Uitg. Roels, S.A., Antw. Borgerhout : Boekhoekje H.K. Cole.

"Ik heb de boeken altijd in eigen beheer uitgebracht, zonder de tussenkomst van uitgeverijen. Dat heeft voordelen en nadelen. Mijn risico is groot, en ik mag telkens natuurlijk blij zijn als ik de rechtstreekse kosten kan rekupereren. Maar het ontzaglijke voordeel is het rechtstreekse contact met de koper-lezer. Telkens wanneer iemand op de Sint-Gillis-baan 80 komt aankloppen voor een boek, brengt hij nieuwe gegevens, tips, onverwachte aanvullingen, stimuleren-

de beoordelingen. En dat helpt mij geweldig om verder te werken. Zo is het nu volop denken en doen aan het volgende boek in de reeks, het sluitstuk van het oorspronkelijke plan. In 1987 wil ik met het boek over pruimen klaar zijn. En als het lukt volgt daarop in 1991 misschien een boek over noten, want ook die vruchten hebben in onze Westerse samenleving een zeer interessante geschiedenis gehad."

Herman Vandommele, medelid van de Bond, bespreekt in die bijdrage o.a. zijn uitgave *Peren voor Miljoenen, van Hout- en Smoutpeer tot Beurré en Doyenné*. [1979] Het boek bezorgt hem hetzelfde jaar, als niet-professioneel vorser, de speciale Glaxoprijs van de "Groepering van Beroepsjournalisten Wetenschappen van België."

Bundeling van krachten en onderwerpen

De aard en de waarde van de studie van het volksleven beduidt, dat je nooit voor een tegenstrever komt te staan, maar steeds voor een gesprekspartner, voor een dialoog, omdat heem- en volkskunde immer in dienst van het volk staat, nooit boven of buiten het volk.

De heemstudie behelst immer(s) een beperkt imago, om een nieuw woord te gebruiken, maar het komt er op aan, dat we onze gemeenschappelijke belangen buiten dat beperkt heem in kaart dienen te brengen. Wij zijn allen burens, eerlijk en heerlijk, maar we dienen allen samen iets goeds en voortreffelijks te bieden. We dienen in onderling verband te zoeken hoe we hand aan hand en band aan band "weerspiegelaars" zijn.

Waar liggen de gemeenschappelijke kenmerken van onze 'identiteit'? Samen, van Oostende en Nieuwpoort tot Bocholt en Maastricht dragen we een eenheid van wezen, met vele, vele onderdelen.

In hoever zijn we in staat een spiegelbeeld van een deel en daarna van een geheel te leveren?

Richten we elk afzonderlijk de kijkers en ijkers op één zoekbeeld, of op andere ideeën en idolen?

Er bestaat in en door het tijdschrift van een heemkring een kans op een structuur van alle kanten en randen uit, naar het eigen gebied. Bestaat er in de door het gezamenlijke beeld van de tijdschriften een kommunakatie over het totaalbeeld? Dienen we daar naar te streven, daar op te letten, of elk onze gang te gaan?

In hoever is onze identiteit, van de zeekeuter, van de heibewoner, van de leurder en de veldwachter, van de winkelier en herbergier, van de haarkapper en modepop en -prent, van de zanger en de zieke, als eigen figuur, als typische kledij, inzake verhaaltrant, geboorte- en doodsgebruiken en dies meer bekend?

Dienen we losjes en lustig, ver van mekaar te werken, of kunnen we één gemeenschappelijk thema aan? Vragen om te handhaven of om te verwerken niet om te verwerpen.

Een kritische kijk op enquêtes en bronnen voor volks- en heemkundige publikaties door Henri Vannoppen N.F.W.O., Voorzitter Kultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps.

Ter gelegenheid van de eerste volks- en heemkundige boekenbeurs voor Vlaanderen op 1 april 1984 te Dendermonde wens ik enkele onderzoeksterreinen speciaal kritisch te behandelen met de problemen i.v.m. bronnen, enquêtes en historische kritiek. De zeer gedifferentieerde terreinen zijn :

1. Het befjagen in de volksrechtspraak
2. De streekdrachten in Vlaanderen
3. De evolutie van het lager onderwijs en van het analfabetisme.
4. Het kadaster als basis voor landbouwgeschiedenis.
5. De politieke evolutie van een gemeente tussen 1795 en 1976:

1. HET BEFJAGEN IN DE VOLKSRECHTSPRAAK :

E. SHORTER wijst in De wording van het moderne gezin op de sociale controle van de gemeenschap op het ondividu.

In sommige streken van Beieren moesten de vrouwen die buitenechtelijk zwanger waren, veertien dagen lang een houten ding in de vorm van een viool ronddragen. Het was een symbool van de afwijzing van de betreffende dames door de gemeenschap. (1) In Walingcourt (département du Nord in Frankrijk) werd een strooien pop die een vrouw voorstelde en een arm vol stro met vodden die de baby uitbeeldde, aangebracht voor het huis van de ongehuwde vrouw die in verwachting was. De ongehuwde moeder werd als overtreedster van de seksuele wetten op een charivari getraakteerd. (2) In 1840 hield men charivari in Surrey in Engeland. Met veel lawaai kwam het gezelschap naar de woning van de man die zijn vrouw mishandelde en zong :

*Er is hier een man
Die slaat zijn vrouw
Die slaat zijn vrouw
Het is een schande en ontierend
Voor allen die hier wonen
Dat is het zeker potverdrie (3)*

Enkele buitenlandse voorbeeld uit gezinsgeschiedenissen roepen onmiddellijk problemen op i.v.m. volksrechtspraak, die in alle Westeuropese gebieden voorkwamen, dus ook in Vlaanderen.

In Midden-Brabant, het gebied tussen Brussel, Leuven en Mechelen sprak men over de beffagen.

Burgemeester Paul Edward van Eycken (1833-1927) van Herent bij Leuven kende het fenomeen en beschreef het in zijn dorpsgeschiedenis. "Het gebruik van met de avond charivari te houden aan de woning van echtelingen die in onenigheid leefden, bestaat hier ook van ouds en ofschoon het niets anders is dan een geruchtmakende afkeuring en schandevlekking van dit gedrag door de openbare mening toegediend, kunnen wij het toch niet goedkeuren en daar er dikwijls wanorden en zelfs ongelukken kunnen uit voortkomen, wordt het beden door de wetten verboden en wij zien het ook met welgevallen verdwijnen. Men noemde dit beffagen."

Van Eycken beweerde dat dit gebruik "belmet" in de Antwerpse Kempen heette en "scharminkelen" in het graafschap Vlaanderen. (4)

Beschrijvingen en wetgevende reglementen kunnen ons een beeld geven van deze vorm van volksrechtspraak. Maar de belangrijkste bron is zeker het interview of de mondelinge overlevering. Men noteert het verhaal met naam, toenaam, straat, sociale groep en periode.

(1) E. SHORTER. *De wording van het moderne gezin*, 57

(2) E. SHORTER. *De wording van het moderne gezin*, 230

(3) E. SHORTER. *De wording van het moderne gezin*, 235-236

(4) *Uit Herents verleden : Het manuscript van Paul Edward Van Eycken (1833-1927) met aantekeningen van Rolf Falter* : Uitgave Genootschap voor Heemkunde, 1982, p. 59, p. 64

Zo bekomt men een reeks gevallen waarin de bef gejaagd wordt in Midden-Brabant :

- *wanneer een jonge dochter bedrogen wordt (niet bij de verleider, wel bij de jonge dochter) [geval uit Erps-Schoonaarde].*
- *wanneer een veel oudere man met een veel jongere vrouw huwde of omgekeerd [geval uit het gebucht Olmenboek in Erps-Kwerps].*
- *wanneer de weduwe of de weduwnaar een tweede of derde keer trouwde [geval uit het gebucht Balkestraat onder Erps].*
- *wanneer de man of de vrouw weggelopen was [geval uit het gebucht Diestbrug onder Erps-Kwerps].*
- *wanneer de vrouw overspel pleegde [geval uit Erps centrum].*
- *wanneer de man zijn vrouw geregeld een pak slaag gaf [geval uit de Engerstraat te Erps].*
- *wanneer een koster benoemd werd tegen de zin van de bevolking in [geval uit Zaventem St.-Martinus].*

De psychologie van de volksgemeenschap is vooral belangrijk in dit kader. Waarom jaagt de "jonkheid" de bef? Het beschermen van de goede zeden in werkelijkheid van de huwbare kandidaten speelde zeker een rol. Een weduwnaar die een jong meisje huwde, was een trouw-kandidate minder voor de huwbare mannen.

De ceremonie van het bejjagen is belangrijk :

- *drie dagen lang lawaai maken voor het huis van de gevizeerde (met ijzers van karwielen, met kletsoren, met klompen, met instrumenten, met potten en pan-nen).*
- *de makke of pop aanbrengen per slede of gedragen, of de wieg aanbrengen (voor de bedrogen moeders).*
- *de gelegenheidsspeech houden of het schamplied zingen.*
- *de pop of de wieg omhoog in een boom in de naaste omgeving.*

De aangehaalde feiten kan men diskreet controleren via de burgerlijke stand en via de bevolkingsregisters. De geboorteakte van het natuurlijk kind geeft het jaar van de feiten weer.

Het betwiste huwelijk tussen de weduwnaar en het jong meisje vinden we in de huwelijksakte en zo kunnen we er een datum op plaatsen. Het bevolkingsregister geeft de acteurs van het toneel : het bewuste huisgezin en de bureu.

Het materiaal moet gedetailleerd worden : de "makke", de slede, de wieg, de zeep of kletsoor, de fanfare-instrumenten.

Het schamplied, de ode aan het nieuwe paar of aan de overspelige vrouw of aan de bedrogen jonge dochter moet opgetekend worden. De schampliederen werden soms door liedjeszangers verspreid. (5), of werden afgedrukt in plaatselijke bladen.

Ook de reactie van de wettelijke of militaire overheid moet onderzocht worden. De veldwachter kwam gewoonlijk niet tussen.

De Duitse soldaten zagen het spel af op het gebucht Balkestraat onder de eerste wereldoorlog, maar hun reacties waren nihil.

Het was een tweede soort rechtspraak die naast de officiële bleef bestaan.

(5) K. WEYNS maakte een studie over belmerkt in Beersel (Antwerpen)

De verwerking is voor de dorps historicus niet zo gemakkelijk.

Waar hij met veel binnenprentjes vanuit zijn heemkundige microscoop de gebeurtenissen heeft gevolgd of liever heeft gerekonstrueerd moet hij diskreet in zijn boek de namen vervangen door "een jonge vrouw" of "een weduwnaar op jaren...". Het jaartal mag hij behouden, de straat ook, het huisnummer laat hij weg. De sociale gegevens zoals status van verleider en van de bedrogen dochter moet men zeker weergeven. Ook het geslacht, de man of de vrouw, is belangrijk.

Joeg men de bef bij de burgemeester die zijn meid bedrogen had? Geen spoor.

Joeg men de bef bij de rijke pachtersdochter, die door de knecht bedrogen werd? Geen spoor.

Het zijn uitgebreide problemen die de dorps historicus als volkskundige en als heemkundige moet oplossen.

2. DE STREEKDRACHTEN IN VLAANDEREN :

De laatste jaren is het onderzoek van streekdrachten in Vlaanderen "in". Dit roept problemen op voor de volkskundige. Nieuwe bronnen dagen op : schilderijen, tekeningen en foto's. Eén voor Oost-Vlaanderen belangrijk schilderij is : *Begravenis de Leie overstekend te Afsnee*, door Joseph Pauwels. Het berust in het Museum van Schone Kunsten te Gent.

Joseph Pauwels is een Oost-Vlaming die, in 1819 te Sleidinge geboren, in 1876 in Gent overleed. Als genreschilder is hij belangrijk voor de studie der streekdrachten. (6)

De typische kerk van Afsnee identificeert het schilderij geografisch. Kronologisch is het schilderij zeker te situeren vóór 1876, het overlijdensjaar van de schilder. De kunststijl, een sterk realisme, is belangrijk voor de betrouwbaarheid van het voorgestelde tafereel.

De soort kapmantels, de soorten mutsen, de plooi manieren van de voorschoten, de kleurenrijkdom, de tekeningen van de omslagdoek kan men uit dit schilderij afleiden. Een volksdansgroep zou aan de hand van dit schilderij zijn streekdracht kunnen rekonstrueren.

Naast het schilderij heeft men de tekening. Toen Hendrik Conscience zijn roman *Bella Stock* schreef over het leven van de kustbewoners zond hij zijn vriend Edward Dujardin in 1861 naar Pieter Smagge in De Panne (7). Smagge was soldaat geweest met Conscience.

De zwarte wollen muts van de visser en het blauw katoenen mutsje van zijn dochter werden ijverig uitgetekend, door Dujardin en golden als modellen voor de figuur *Bella Stock* en haar vader in de roman van Conscience. Aan de hand van deze punten kunnen we een beeld geven van de visserskledij in de jaren 1860 aan de Vlaamse kust.

De fotografie is eveneens van uitzonderlijk belang voor de streekdrachten. Hierbij moet men een onderscheid maken tussen het gekonstrueerde, geïdealiseerde familieportret en de veel levendiger momentopname. Vergeet ook niet dat de geportretteerde er op dat ene moment tracht uit te zien zoals hij er graag zou uitzien.

(6) P. en V. BERKO. *Dictionnaire des peintres belges nés entre 1750 et 1875*. 516
W. FLIPPO. *Lexicon of the Belgian romantic painters Art Joseph Pauwels*.

(7) L. SIMONS, M. SOMERS en A. VAN RUYSEVELT. *Hendrik Conscience of de Vlaamse wedergeboorte*. 1983, 49

Hij probeert zo naar zich te kijken met de ogen van al diegenen die de foto in handen zullen krijgen (8). Wanneer we foto's van dorpsfiguren uit 1880 onderzoeken wat de streekdracht betreft, dan moet men weten dat de vrouw de studio van de fotograaf ziet als binnenshuis en haar hoofddoek afneemt, zodat men meestal alleen maar haar witte muts ziet, alhoewel ze van het platteland naar de stad gekomen is met de gekleurde hoofddoek over de witte muts. Wanneer de foto's vergroot werden en bijgewerkt met houtskool dan worden de problemen wat de nauwkeurigheid betreft nog groter.

3. DE EVOLUTIE VAN HET ANALFABETISME EN HET LAGER ONDERWIJS (9) :

Elke levensechte dorpsgeschiedenis geeft een beeld van het alfabetiseringsproces. In 1778 verplichtte men de pastoor om de trouwers de huwelijksakte te laten ondertekenen. Een kruisje of een handtekening wees reeds op één van de twee kategoriën. De burgerlijke stand, de tienjaarlijkse volkstellingen en de ontwikkelingsgraad van de lotelingen die we in de Bestuurlijke Memoriaels van de provincie terugvinden, zijn belangrijke bronnen in dat kader.

Bij het alfabetiseringsonderzoek per gemeente moet men de volgende groepen behandelen :

1. Alfabete en analfabete trouwers zonder onderscheid van geslacht.
2. Mannelijke en vrouwelijke alfabeten (% t.o.v. de totale mannelijke, respectievelijk vrouwelijke trouwers)
3. De alfabetisatiegraad per sociale groep (hereboeren, gewone landbouwers, dagloners en dienstpersoneel).

De cijfers verklaart men met een aantal determinanten :

- het schoolgeld
- de afstand tot de school
- de tijd die men jaarlijks school loopt
- het aantal leerlingen per klas
- de onderwijzer (zijn opleiding, zijn diploma, zijn status).

Het briefwisselingsboek van de school is in dat kader van uitzonderlijk belang. Het geeft de briefwisseling tussen de hoofdonderwijzer en de gemeente en de inspectie.

4. HET KADASTER ALS BASIS VOOR LANDBOUWGESCHIEDENIS :

Een bron, die weinig aangeboord wordt voor de landbouw in de periode 1800-1840 is het Dossier d'Expertise of de studie per gemeente die aan de basis lag van het opstellen van het kadaster.

Dit document vindt men in het algemeen rijksarchief in het fonds **Kadaster**.

De oppervlakte van het landbouwareaal, de rol van de waterlopen, de bodems, de marktsteden, het wegennet, het aantal karren, de soorten gewassen, het teeltplan met de vruchtafwisseling, de soorten bemesting, de verschillende landbouwbewerkingen i.v.m. de graanteelt, de aardappelteelt en het koolzaad, de opbrengst van de gewassen, de verschillende klassen i.v.m. de woningen, de oude

(8) J.J. LOCHER. *Het fotoportret, kunst en volkskunst*, in Vormgeving en structuur. Amsterdam, 1973, 126-153.

H. VANNOPPEN. *Streekdrachten, spiegel van onze volkscultuur*

Methoden en huidige stand van het onderzoek omtrent de Streekdrachten in Vlaanderen. Ons Heem, mouwmaand, 1983, 38-70

(9) H. VANNOPPEN. *Bronnen rond de alfabetisering in Brabant*, verschijnt in 1984 in Vlaamse stam.

en nieuwe lengtematen, de lonen van de arbeiders en van het dienstpersoneel, het aantal werkuren per agrarische bewerking worden in detail omschreven in dit document. Het Dossier d'Expertise is de basis voor een 19de eeuwse landbouwgeschiedenis. Ze heeft het voordeel dat ze voor elke gemeente bestaat en ze heeft het nadeel dat het om duidelijk fiskale bronnen gaat. Men moet de gegevens dus met een korreltje zout nemen, maar ondanks alles blijft het Dossier d'Expertise een belangrijke bron ook voor de woningsgeschiedenis. Men geeft een beeld van elke woningcategorie met een voorbeeld per categorie. Deze woning wordt gedetailleerd beschreven van een rijk vierledig pachthof tot een lemen hut. De belastingen op het huis steunden op de categorie waarin de woning in 1818 geklasseerd was.

5. DE POLITIEKE GESCHIEDENIS VAN EEN GEMEENTE TUSSEN 1795 EN 1976 :

Het bestuur van een gemeente tussen 1795, het jaar dat we Franse staatsburgers werden en 1976, het jaar van de fusies van gemeenten is belangrijk om de politieke evolutie van een gemeente te verklaren. De processen-verbaal van de gemeenteraad, van het schepenkollege en het Correspondentieboek zijn van grote waarde om de politieke structuren te ontleden. De nationale wetgevingen moeten duidelijk gekend zijn, wil men de documenten behandelen op een korrekte manier. Men vindt ze kort samengevat in de reeks "Onze voorouders in de politiek" die ik schreef voor de V.V.F. (10). Het is interessant om de belangrijkste politici familiaal, beroeps, financieel en partijpolitiek te onderzoeken. Stambomen wijzen dikwijls op het nepotisme en de familieclanvorming die in de dorpen heerste. De band tussen de politiek, de economie en het verenigingsleven moet gelegd worden. De strijd tussen de brouwerijen, tussen de privémelkerijen en de coöperatieve melkerijen, tussen de fanfares moet nauwkeurig onderzocht worden.

Tabellen dienen opgesteld te worden voor de gemeenteraadsleden met aanduiding van hun beroep, hun woonplaats, hun geboorteplaats en -datum. Zo kan men de autochtoniteit van de raadsleden nagaan.

Men maakt een onderscheid tussen :

- raadsleden, geboren in de gemeente
- raadsleden, geboren in de aangrenzende gemeente
- raadsleden, geboren in andere gemeenten van de provincie
- raadsleden, geboren in andere provincies.

Belangrijk is ook om na te gaan welke invloed sommige dorpscentra, sommige gehuchten of wijken spelen op het politieke leven van een gemeente. Daarom is de woonplaats van de raadsleden belangrijk. Twee bronnen mogen niet over het hoofd gezien worden i.v.m. de politieke geschiedenis : de kiespropaganda en de dossiers i.v.m. de burgemeestersbenoemingen bewaard op het rijksarchief. Deze laatste bron geeft adviezen van de arrondissementscommissaris en van de gouverneur i.v.m. de burgemeestersbenoemingen. .

Het schrijven van een politieke geschiedenis van een gemeente is een wikken en wegen en een met discretie verwerken van documentatie.

(10) H. VANNOPPEN. *Onze voorouders in de politiek*

- *Franse en Nederlandse tijd (1795-1830)*, V.V.F., 1981

- *Belgische Tijd : cijnskiesrecht (1830-1895)*, V.V.F., 1982

- *Belgische Periode : Het algemeen stemrecht (1893-1983)*, V.V.F., 1983

Besluit

De bronnen en de enquêtes zijn de bouwstenen. De historische kritiek dat is de cement. Maar het gebouw tot standbrengen dat is het werk van de heem- en volkskundige die zowel architect als aannemer als metselaar moet spelen. Hij maakt het plan voor zijn boek, controleert de fundamenteën, doet de wetenschappelijke opzoekingen en zorgt voor de praktische uitvoering van zijn werkschema.

De Geschiedenis van de Technieken door Johan David, Museum voor de Oudere Technieken, Grimbergen

In ons land bestuderen betrekkelijk weinig mensen de geschiedenis van de technieken. Dat is uiteraard hun recht en ik zal hier zeker niet beginnen te ronselen, maar men hoort vaak zeggen dat de studie van de geschiedenis van de technieken de ingenieur misschien kan interesseren, maar zeker niet de historicus of de volkskundige, en daar wil ik even bij stilstaan.

Op de duizenden jaren van zijn bestaan heeft de mens ontelbare technische vraagstukken opgelost. Voor vele mensen schijnt dat zo maar gebeurt te zijn. De antwoorden op de problemen zijn blijkbaar uit de lucht gevallen. Dat kan uiteraard niet. Wij weten allen dat de gebraden duiven ons niet zomaar in de mond vliegen. In feite vereist elk technisch vraagstuk evenveel waarnemings- en redeneringsvermogen als andere om opgelost te worden. Het feit dat het proberen en het toeval daar ook een rol in speelden doet niets ter zake : welke wetenschapsmens zou heden het belang van het toeval voor het onderzoek durven negeren? Een antwoord op een technisch vraagstuk is dus telkens een schepping van het menselijk verstand. Om welke reden mag de historicus of de volkskundige dat zo maar te zijde laten?

Op die duizenden jaren heeft de mens ook een indrukwekkende z.g. technische kennis verworven, o.m. van hout, steen of metaal, of van de grond. Die wetenschap maakt deel uit van het geestelijk patrimonium van de mensheid. Waarom mag de historicus of de volkskundige ze negeren? Hoe kan hij zijn keus verantwoorden? Hij beweert dat hij de mens bestudeert. Wel ja, maar waarom slechts enkele aspecten?

Aan het sociaal of het economisch aspect van het werk schenken de vorsers heel wat aandacht, maar voor de grond van de zaak, of met andere woorden voor de technieken zelf, voelen ze blijkbaar maar weinig. Nu de mens besteedt een aanzienlijk gedeelte van zijn tijd aan dat werk. Moet men een element dat in een mensenleven zo een plaats inneemt niet bestuderen? Vooral, als men weet dat die technieken veel meer dan een tijdsbesteding zijn. Het gaat hier niet om zich bezig te houden, het gaat hier om overleven. De mens moet eerst eten en drinken, zich tegen koude en/of warmte beschermen enz. In die zin zijn de technieken werkelijk fundamenteel. En toch zouden ze de historicus of de volkskundige niet interesseren?

Er bestaan vele andere aspecten van de mens die de aandacht van de historicus of de volkskundige vergen maar de cultuur vormt een geheel, waar alles samenhangt. Elk element ervan beïnvloedt al de andere, en dat is zeker het geval wanneer dat element de technieken zijn. Dat men onze wijze van leven in 1984 niet kan begrijpen wanneer men geen rekening houdt met haar technische achtergrond, behoeft, dacht ik, geen betoog.

Dan stel ik opnieuw de vraag. Moet de historicus, moet de volkskundige niet van mening gaan veranderen, het belang van de geschiedenis van de technieken inzien en er de nodige aandacht aan besteden?

De nodige aandacht en de nodige zorg. Dat moeten wij duidelijk inzien. De technieken zijn een studieonderwerp zoals een ander, en net zoals elders is amateurisme hier nutteloos, zelfs schadelijk. Wij moeten naar preciese gegevens zoeken, naar cijfers. Wij moeten meten, wegen, duidelijk beschrijven en tekenen. Vraag maar eens aan oudere mensen hoe leuk het kon zijn aan de kruk van de karn, van de wasmachine, van de hakselmachine, van de koekebreker e.d.m. te draaien. Vraag eens hoeveel tijd nodig was om naar de markt te gaan, hoeveel kilometer men op één dag kon afleggen, hoeveel een zak woog. Dan begrijpt u onmiddellijk dat het inderdaad zin heeft op te schrijven hoe lang bepaalde bewerkingen duerden of hoeveel werk men per uur kon verrichten, welke de werkwijze is om iets beter, sneller of met minder moeite te doen. Ontleed enkele tangen, en dan ziet u dat onopvallende bijzonderheden er andere telkens andere werktuigen van maken, andere scheppingen van de mens.

Die nauwkeurige gegevens zijn trouwens ook nodig om de evolutie te kunnen schetsen. Hoe vaak hoort of leest men niet dat b.v. in het handgereedschap of in het vervoer sedert de middeleeuwen, sedert de oudheid zelfs, geen verandering was tot in de 19de eeuw of later. Hoe dikwijls gebruikt men het woord traditioneel niet, waar men de bijbetekenis van onveranderlijk aan geeft? Ik las het nog enkele dagen geleden in een bespreking van het naslagwerk van A. Eloy, *Oud landbouwgereedschap*. Dat zou dan betekenen dat onze voorouders in feite maar dommeriken waren, of luien. Dat is lalie. Heel wat veranderde. Nog veel meer dan men vermoedt. Zulke stellingen zijn enkel mogelijk omdat men zich juist tevreden stelt met een oppervlakkig blikje, omdat men de zaak niet ernstig aanpakt. Vergelijkt u een auto van 1900 en een andere van 1984, dan stelt u vast dat er in beide gevallen vier wielen zijn, een motor, een zetel, een gaspedaal, een rem en noem maar op. Daaruit zou u toch niet besluiten dat er op vlak tussen 1900 en 1984 geen verandering was? Welnu, dat doet men, zonder te blozen, b.v. met de karren en de wagens, en zo vervormt men het hele beeld van het verleden.

Willen wij de geschiedenis van de mens, met haar talrijke aspecten en hun wisselwerking werkelijk begrijpen, willen wij bepalen wat de mens deed en dacht, en waarom dat zo was, is het dan niet hoogtijd dat wij de aandacht ook op de geschiedenis van de technieken gaan vestigen, en ze aan een ernstig onderzoek onderwerpen?

Problemen door Robert Ruys, lid van de Raad van Beheer van het Verbond voor Heemkunde, voorzitter van de gouw Oost-Vlaanderen

In de korte tijd die mij is toegemeten om te handelen over problemen die zich kunnen stellen bij het stand komen van heemkundige of volkskundige tijdschriften zal ik trachten de drie belangrijkste elementen terzake even apart te behandelen.

Vooraf echter wil ik duidelijk stellen dat het nut en zelfs de noodzaak van heem- en volkskundige tijdschriften onweerlegbaar bewezen is en zelfs onmisbaar geworden is in een samenleving die zich weet te respekteren. Of het nu om een periodiek en/of om een jaarboek gaat, ze zijn niet meer weg te denken in ons huidig cultuurpatroon van deze samenleving.

Er is zelfs de voorafgaandelijke bedenking of het bestaan van deze publikaties de huidige crisis niet zullen overleven tegenover de dure luxe uitgave die in de toekomst niet meer zullen te betalen zijn.

In de uitgave van tijdschriften, zoals er hier een honderdtal worden aangeboden in deze eerste heem- en volkskundige Boekenbeurs voor Vlaanderen, zijn er drie belangrijke componenten die ik even wil bespreken. Het zijn de **auteur**, de **uitgever** en de **lezer**. Deze drie elementen moeten nauw met elkaar in verband staan en keurig op elkaar zijn afgestemd, wil een tijdschrift zijn doel bereiken.

De Auteur :

Hier komt een variëteit van personen aan bod : ofwel academisch geschoolde ofwel mensen met intellectuele bagage, ofwel sterk gemotiveerde en door zelfstudie gevormde heem- of volkskundigen.

Overwegend stellen wij vast dat sterk gemotiveerde lokale vorsers in de tijdschriften publiceren.

Iedere heemkundige of volkskundige is bezeten door de mikrobe van verzamelen van een of ander dat met de geschiedenis of de heemkunde of de volkskunde te maken heeft. Hij wil dan ook alle elementen van de eigen volksaard verzamelen, bestuderen om dan uiteindelijk te komen tot publikatie.

Want dat is toch het grote en steeds onbevredigde verlangen voor velen onder ons, ooit eens een publikatie te wijden aan het onderwerp dat onze grote passie en tweede liefde is, ik denk hier bv. aan Renaat van der Linden zijn passie voor bedevaartvaantjes, en andere gebieden. Hij is een man met een sterk liefdeleven voor verschillende elementen uit het volksleven o.a. zijn bedevaartvaantjes, zijn bolspel, zijn St.-Niklaas, zijn raadsels, zijn reuzen, enz. enz...

De auteur moet rekening houden met de doelstellingen en financiële middelen van het tijdschrift.

Want het tijdschrift moet een zekere continuïteit of leefbaarheid hebben, dus voldoende stof en variatie in de inhoud, waarvoor een ruim aantal auteurs nodig zijn. Een probleem waar momenteel een aantal verenigingen mee te kampen hebben.

Het grote voordeel dat de auteur heeft i.v.m. zijn bijdrage in een lokaal tijdschrift is dat hij naar volledigheid kan streven en één onderwerp a.h.w. (lokaal) ook volledig kan uitschrijven, dat zou althans zijn betrachting moeten zijn.

De uitgever :

In een groot deel van de gevallen is de uitgever van een periodiek of jaarboek een vereniging al dan niet met het juridisch statuut van een V.Z.W.

De vereniging haar leefbaarheid is bijna volledig afhankelijk van het lidgeld van haar leden, aangevuld met eventueel een kleine staats- of provinciale - of gemeentelijke toelage.

Door de beperkte financiële middelen moet de vereniging soms beperken in volume en helaas soms ook in illustraties bij het uitgeven van haar tijdschrift.

Dit is alléén te betreuren, want hierdoor wordt de studie van het volksleven in al zijn uitingen sterk beknot.

Is het niet om te wenen dat men pas 10 jaar geleden concrete plannen en wetteksten is gaan samenschrijven om een Ministerie van de Nederlandse Cultuur op te richten.

Wat de uitgevers beogen, is toch belangrijke gebruiken over onze stoffelijke volkskultuur te publiceren met de nauwkeurigheid en de vereiste historische kritische benadering en het aldus door te geven aan de komende generaties.

Eén cijfer ter illustratie (en met de vermelding van onvolledigheid) in 1982 werd door verschillende verenigingen in Oost-Vlaanderen al dan niet V.Z.W. een totaal bedrag van 5.430.000 fr. uitgegeven aan volkskundige en/of heemkundige periodieke en/of jaarboeken.

Gezien de steeds verminderde betoelaging van onze verenigingen moet zij dan ook en tot ons persoonlijk ongenoegen beroep doen op "sponsor" en publiciteit.

Omdat het financieel soms niet mogelijk is om aparte publikaties uit te geven voelen sommige auteurs zich dan ook geroepen om onder eigen beheer uit te geven.

Laat ons de bedenking maken dat hier op deze beurs meer dan vijfhonderd titels worden aangeboden meestal belangloos, maar met veel liefde neergeschreven.

Tenslotte is er de lezer

De lezer lid van de vereniging of gewoon abonné, mag niet over-, maar ook niet onderschat worden.

Zowel de presentatie van tekst naar zijn vorm en inhoud en illustraties vragen verzorging en aandacht van auteur en uitgever.

Het oog wil ook wat.

De tekst zelf dient verzorgd zowel de leesbaarheid als de verstaanbaarheid ervan.

In de bijdragen verwacht de lezer ook een zekere verscheidenheid en originaliteit. Hij verwacht iets nieuw i.v.m. het behandelde onderwerp.

Wij mogen niet altijd het reeds gepubliceerde herkauwen.

Bronnenonderzoek, archief, gedrukte of mondelinge bronnen kunnen hier de originaliteit bevorderen.

Vlaanderen, de schatkamer van Europa, blijft onuitputtelijk voor ons vorsers.

Dames en Heren mijn tijd is om, hélaas, maar laat mij besluiten met deze vaststelling.

Zolang U vertrouwen schenkt aan Uw vereniging zal zij kunnen verder publiceren. Als zij kan publiceren, is de auteur en lezer gelukkig en mogen wij zeggen en schrijven anno 1984.

De volkskunde en de heemkunde zijn onsterfelijk. Ik dank U.

Kostbaar handschrift voor Karel de Decker, de viervoudige vader van de Vlaamse Kartoenisten

*KdD gezien door Eugeen Winters (1981)
(Gazet van Antwerpen)*

Wie verstaat de kunst al lachend de waarheid te vertellen? Speciale vrolijke filozofen. Wie verstaat de kunst al lachend de waarheid te tekenen? Kartoenisten!

Dat woord verwerft moeizaam burgerrecht in een woordenboek, ofwel in een vrij recent. Het woord karton verwijst er naar carton en daar ontdek je als vertrekpunt : tekening, op zwaar, sterk papier, dienend als model voor schilders, tapijt- en mozaïekwerkers en dgl. Aldus beland je vlug in het verleden.

Kartoen is intussen hyperaktueel.

In het begin van onze eeuw heeft het Engels woord cartoon [met de ver nederlandseling naar kartoen thans] reeds

de klank van spottekening, zoals Punch, het Engels humoristisch weekblad, het opvat. De humoristen staken er van wal met een leuke tekening zonder woorden. De kartoen was geboren.

De vriend Karel de Decker was zo bereidwillig in ons tijdschrift van 1978 [jg. 1953, 42-52] een waardevolle en overzichtelijke bijdrage te leveren : **Twaalf jaar Kartoenisme**, met negen illustraties. Dank zij dergelijke medewerking bekleedt Oostvlaamse Zanten een voorpost, waar de redactie het levend volksleven op de voet poogt te volgen. Wanneer één punt immer aktueel is, blijft en beklift het de spotternij in alle mogelijke vormen, thans in de lijnen van een kartoen.

In dankbare herinnering aan die bijdrage willen we in een paar regels de schijnwerper op Karel de Decker zelf richten, omdat de Kartoenisten een enige prestatie hebben geleverd. Ze bieden hem, vorig jaar naar aanleiding van zijn 50ste verjaardag, een éinig boek aan, een rijke reeks kartoens, een bundeling van oorspronkelijke tekeningen, zodat slechts één exemplaar voorhanden is. In de Koninklijke Bibliotheek Albert I is een speciale zaal en een rij kluisen voor kostbare handschriften voorzien. Karel de Decker is in het bezit van een 'kostbaar en kostelijk tekenschrift' van twintig artiesten : Achiël Bek, Bing, Bob, Brassier, Cram, Dillen, Gejo, Hae, Handie, Johan, Joole, Jovo, Paulo, Poppo, Punt, Richie, Tony, Vejo, Vercamt en Wies.

Hierbij een illustratie uit dit éinig boek. Karel schrijft met de linker- en de rechterhand én tegelijk met beide voeten. Welke auteur heeft dergelijke eer en teken toegekend gezien? Tevens staat een mikro voor hem op tafel, als getuigenis van de vele keren dat Karel in Vlaanderen en Nederlanden kartoen- en kunsttentoonstellingen opent.

Hierbij lees je een fragment uit de toespraak die letterkundige Eugeen Adriaensens bij de hulde door de kartoënenvereniging Keuer gehoude heeft.

In het mooie land van velden en weiden, waardoor de sloopvaart een zilveren lint had getrokken, kwamen reuzegrote schepen. Op hun dek stonden geheimzinnige, witte, overdekte bootjes. De mensen noemden ze reddingsboten, maar moeders in verwachting vertelden hun kinderen dat daarin een broertje of een zusje lag, waarvan ze straks het mooiste zouden kopen. Voor hen waren het "kinnekesboten"...

Op 20 juni 1932 lag er zo'n wit reuzeschip in het sas tussen Willebroek en

Tisselt, met aan boord een kindje, waaruit eens een dichter, scherpdenker en filosoof zou groeien, die vanaf z'n doopsel Karel de Decker werd genoemd...

Hij groeide op, gelijk elk ander kind. Hij kreeg dit land zo lief dat hij later bestendigde als "levende poëzie" en het als "Vaartland" de geschiedenis in zou sturen...

...

...Zeg Karel de Decker en je zegt Vaartland.

...Zeg Karel de Decker en je begeeft je

op een terrein vol verrassingen.
 ...Zeg Karel de Decker en een immens veld schuift voorbij dat hij, in zwaar labeur beploegde en bezaaide.
 Als het koren rijp is, de wind het streelt en zijn wiegelied over Vlaanderen laat waaien, ziet hij het resultaat van zijn werk in de oogst, al zal Marja, zijn lieve vrouw, de laatste schoven voor hem binnenhalen, omdat zij weet dat Karel voor iedereen de zon laat schijnen en zelf te veel in de schaduw staat.
 ...Karel de Decker is een man die in de

greep zit van zijn eigen werklust en veel te weinig omkijkt naar zijn verdiensten.
 Hij is een terrein vol verrassingen. Als je met hem in aanraking komt, worden kleine verborgenheden voor jezelf en voor hem een open boek. Kleine dingen van grote waarde, die op de rand van je ziel liggen, en die anders zouden verloren gaan.
 Wie Karel de Decker als vriend heeft is een gelukkig mens. Hij heeft dan een vriend voor het leven...

Karel de Decker heeft een zwierige handtekening. Punt verwerkt ze tot een hoofd, met een plezant manneke daaronder, die een reuzepen in de hand en aan de teen houdt, een verwerking van de zin : met een pen in de hand reist Karel door het hele land !

Karel de Decker schreef veel over Willebroek en het Vaartland. We verstrekken een summier bibliografie i.v.m. de kartoens.

Uitgave V.T.B., Antwerpen :

Lachend Vlaanderen. 1966, 16, ill.

Joz de Swerts, grondlegger van de spotprentkunst in Vlaanderen. 1967, 16, ill., portr.

Pol Heyns, archivaris van de Vlaamse volkskunde. In samenw. met Eugeen van den Broeck. 1969, 16, ill. portr.

Jong lachend Vlaanderen. 1969, 16, ill. portr.

20 jaar salon van de Vlaamse humor. 1971, 16, ill, portr., tab. (1)
Georges van Raemdonck, ambassadeur van de Vlaamse sportprentkunst in Nederland. 16, ill. portr.

Uitgave Heideland, Hasselt :

De PILgrimstocht der mensheid. 1967, 130, ill. facs.

Slalom van de Vlaamse humor. 1972, 134, ill.

Krijgen de Oostvlaamse Volkskundigen misschien de kans zijn éinig kostbaar Tekenschrift uit te geven? Wie weet? Intussen bieden we, in naam van ons beheer en alle leden en lezers onze diepdoorvoelde felicitaties aan de vriend Karel, die het op zijn eentje klaar speelt alle kartoens in Vlaanderen te kennen en te bundelen, een taak zonder weerga. Al die kartoenisten eren hem als een vader en houden fel van hem. Een enig feit in de wereld van de humor en intusen huldigen ook alle heem- en volkskundigen hem.

Renaat van der Linden

Twaalf oude hoeven tussen Ieper en Veurne

Keuze onderwerp

Ik beoogde met deze verhandeling een bijdrage te leveren tot een betere kennis van enkele elementen betreffende het exterieur en het interieur van een aantal hoeven en hun bewoners.

We hebben onze opzoekingen beperkt tot een bepaald geografisch gebied, dat overeenkomt met de streek tussen Ieper en Veurne. De keuze daaruit spruit voort uit de liefde en het entoesiasme voor deze streek, die mij bijgebracht werden door mijn ouders. Door mij van kindsbeen af op volkskundige en architecturale streek-eigen details te wijzen, werd de interesse voor deze materie steeds meer gescherpt. Bij het kiezen van een onderwerp voor mijn eindverhandeling, zag ik een ideale kans om een bepaald thema in deze streek nader te onderzoeken en te belichten.

Door het contact met de plaatselijke bevolking - vooral met landbouwers en hun familie - begon mijn interesse uit te gaan naar de volkskunde. Anderzijds volgde ik de laatste jaren met grote aandacht de restauratie van een oud hoefetje door mijn vader aangekocht. Zo werden mijn architecturale interesses aangewakkerd en kwam ik tot de keuze van een onderwerp dat de combinatie van beide zou inhouden.

Onderwerp

Het aksent van deze verhandeling ligt op het hedendaags hoeve-interieur. Reeds bij de aanvang van ons onderzoek konden we vaststellen dat er van het oorspronkelijk meubilair weinig of niets is overgebleven. Het vond reeds geruime tijd geleden zijn weg naar antiek- en brokantezaken.

Wij maakten een vergelijkende studie van de hoeve-interieurs aan de hand van onze ter plaatse gemaakte beschrijvingen. Daarbij rezen aanvankelijk een aantal vragen, die naarmate het einde van de studie naderde, een oplossing kregen. Treffen de konstanten aan tussen de verschillende hoeve-interieurs? Geeft de inrichting van de hoevekamers van iedere boerderij afzonderlijk, een homogeen of een heterogeen beeld weer?...

(1) Recencie in OVZ 45 (1970) 139-142, 4 ill. Humor en de lachende tekenpen.

Als algemeen besluit kunnen we zeggen dat de eenvoud en harmonie die de architectuur van deze hoeven uitstraalt, in het interieur volkomen verdwenen is, onder andere door het stijlloze van het meubilair, de wandbekleding en de versiering. We kunnen ook vaststellen dat er over het algemeen opvallend vele gelijkenissen tussen de interieurs van de hoeven bestaan. Jammer genoeg in die zin dat alles er overal even heterogeen overkomt.

Bronnen

We hebben ons voornamelijk gebaseerd op het ter plaatse verzameld materiaal, maar daarnaast hebben we ook nog gebruik gemaakt van literaire bronnen. Deze waren onder andere in het bezit van de bibliotheek van de R.U.G., de bibliotheek van de Koninklijke Bond van de Oostvlaamse Volkskundigen, de bibliotheek van Kortrijk, het seminarie van volkskunde, sierkunsten en bouwkunst, de fakulteit van de landbouwwetenschappen en tenslotte van een persoonlijk bibliotekje.

Als bronnen voor het hoofdstuk dat de bewaarde historische gegevens van de twaalf hoeven weergeeft, gebruikten we oude en nieuwe kadastrale plannen en de bevolkingsboeken die we in enkele gemeentehuizen nog aantroffen. Daarnaast verschafte plaatselijke heemkundigen ons enkele gegevens.

Voor wat betreft het interieur zelf, hebben we naast het ter plaatse verzamelde materiaal, beroep gedaan op oude meubelkatalogi. Sommige daarvan vonden we terug in het seminarie van het meubel.

Wat we zeker niet mogen vergeten te vermelden is de verhandeling van A. Mussche, die de aanzet betekent voor dergelijke interieurstudieën en die ons op weg heeft geholpen voor het vinden van een bepaalde methode. (1)

Vera Vermeersch

INTERNATIONAAL EERBETOON AAN JOHAN DAVID Museum voor Oudere Technieken

Een museum in Grimbergen krijgt een uitzonderlijke internationale onderscheiding : het Museum van Oudere Technieken. In 1983 komen er ongeveer zeventig bezochters over de drempel. Geldt dat cijfer als maatstaf? Het betreft een kies criterium. Intussen verwerft het museum de titel

EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD

De titel klinkt ongewoon. De prijs is het ook. Tweeënzestig kandidaten uit ons werelddeel kampen mee, o.a. het British Museum van London en de Pinacoteek van München. Dergelijke namen bewijzen terstond, dat het niet gaat om een aantal bezoekers of om een nationaal karakter. Hoofdzaak blijven de nieuwe ideeën en initiatieven, die met eenvoudige middelen verwezenlijkt worden.

Daar is een internationale jury bij betrokken, personen met een jarenlange ervaring inzake museologie in de ruimste zin. De AMYA-prijs dateert van 1977. De juryleden reizen doorheen heel Europa, maken zich niet bekend, bestuderen in rechtstreeks contact de geest en de uitstraling van een museum. De inrichters van de prijs hebben typische voorwaarden gesteld. Het museum mag pas twee jaar bestaan, d.i. voor het publiek toegankelijk zijn. Daar moeten in het oog springende

(1) De samenvatting slaat op de spreekbeurt tijdens de studienamiddag van 2 maart 1983, Bond en Seminarie voor Volkskunde, R.U.G. Zie Jaarverslag Bond 1983, p. 86.

vernieuwingen voorhanden zijn. Vele konservators dingen naar de prijs, voor de huidige keer : elf uit Engeland, acht uit Frankrijk, zes uit Zwitserland, vijf uit Vlaanderen en Wallonië, Nederland, Zweden, drie uit Oostenrijk, Duitsland, Ierland, Portugal, één uit Denemarken. De jury dient vanzelfsprekend de keuze duchtig te verantwoorden. Voor Grimbergen luidt een deel van de tekst :

Dit jaar vooral hebben wij weten op prijs te stellen hoezeer voor een nieuw museum zijn directeur of verantwoordelijke van belang is. Te Grimbergen werd dat punt op een voortreffelijke wijze geïllustreerd. De heer Johan David is er prachtig in geslaagd de verhouding aan te halen en aan te tonen tussen de werktuigen en de kwaliteit van het bestaan in de loop van de geschiedenis. In zeker zin zijn de mensen dusdanig figuren, zoals hun werktuigen en hun werkkuitrusting hen toelaten te worden en te zijn. Dit museum staat torenhoog boven de vroegere opvatting van een technisch museum met de uitstalling van oude werktuigen als levenloze en minstens als onpersoonlijke voorwerpen die op geen enkele wijze verband houden met de mens of een vakman. Grimbergen is in staat in de volgende jaren dezelfde rol te vervullen voor de ontwikkeling van technische musea als het museum van Skansen in Zweden, op het gebied van volks-tradities.

Het museum voor Oudere Technieken ligt verspreid over vier gebouwen, nl. de Liermolen, de Tommenmolen, Guldendal en de Charleroyhoeve. Een bezoek aan de gebouwen bindt je door een wandeling aan de natuur. De schuur van de Liermolen (evenals de Tommenmolen een watermolen), toont op overzichtelijke wijze de draaggewoonten en het vervoer te lande, vanaf het dragen door de mens tot het aktueel transport. De mechaniek van de graanmolen is rechtstreeks waarneembaar en de molen wordt op verzoek, in werking gesteld. De Tommenmolen verzamelt de werktuigen van de landman, die hij aanwendt voor de reiniging van het graan, vele soorten zeven, een wanmolen, etc. Beneden- en tussenverdiepingen bevatten een rijke reeks tuigen voor dit doel. Allerlei tuigen van aandrijving om energie te verwekken, de overbrenging van krachten en de ontwikkeling van de mechanisatie tref je op de zolder. De tijdelijke tentoonstelling **Rupsenbestrijding door de eeuwen heen** houdt verband met een publikatie van de konservator en belicht de verscheidenheid van middelen die de mens bedenkt om de vernielzucht van de rupsen te bekampen.

In het Guldendal berusten de bibliotheek en de administratieve dossiers. Het is elke werkdag toegankelijk van 9 tot 15 u. : Guldendal 20, Tel. (02)269.67.71. Voor bezoek in de loop van de week eerst een aanvraag indienen.

Konservator Johan David heeft tijdens zijn toespraak te Dendermonde - zie blz. 104 - zijn opvattingen toegelicht. De mens en zijn scheppende geest en uitvindingen staan centraal. De techniek oefent een felle, onvermoede invloed uit op de mens doorheen de hele geschiedenis. De kunstwereld, de economische verwickelingen, de sociale voorspoed en ontredde zijn ermede gemoed.

Johan David startte vijf jaar geleden met zijn plan(nen) voor een dusdanig museum. Als vertrekpunt waren alle mogelijke publikaties erbij betrokken, maar vlug volgden alle mogelijke voorwerpen als illustratiemateriaal. Eigen uitgaven volgen tegelijk. Hand en geest werken er in een uitzonderlijk ritme samen, in dienst van mens en wetenschap.

A.E. & R.V.D.L.

DE SCHAPERSDODDEN, EEN OUD VERBODSTEKEN

Het schapenherdersbedrijf was in Vlaanderen een vaste waarde in de samenleving en regelmatig was in het landschap van ieder dorp de herder met zijn kudde schapen te zien.

Bijgestaan door een paar goed afgerichte honden was de schaper dagelijks met zijn beestjes op stap om in kanten, vagen, akkers en andere landerijen met toelating te laten grazen.

Na de jongste oorlog is de schaper met zijn kudde langzaam verdwenen. Ze zijn zeldzaam geworden.

Tijdens de zomer van 1982 vestigde Willy De Westelinck onze aandacht op een oud schapersgebruik waarvan een voorbeeld te zien was in de Sombeke- en Oostbroeken te Waasmunster. Willy De Westelinck, Michel Moens en ondergetekende zijn ter plaatse geweest en hebben er de hierbij afgebeelde Schapersdodden gefotografeerd.

De schapersdodden is een bundeltje gras of hooi dat vastgebonden wordt aan het bovenste gedeelte van een stok of staakje en dat met het onderste uiteinde vast in de grond wordt gestoken. Volgens "horen zeggen" betekende dit voorwerp dat de schaper met zijn kudde op het terrein niet is toegelaten.

Sommige boeren voegen eraan toe dat op de plaatsen waar de schapen kwamen grazen zij er ook hun uitwerpselen, [keutelkes] achterlieten, waardoor de koeien van het ter plaatse gewonnen gras niet meer wilden eten.

Volgens Robert Van Britsom, afkomstig uit Elversele waar hij in zijn jeugd schaapherder was, [woont nu te Hamme-St. Anna nr. 69 A] is dit keutelkesvertelsel slechts verzinzel en soort bijgeloof.

Onze zegsman bevestigde dat de Schapersdodden een verbodsteken is, een ongeschreven overeenkomst waardoor de grondeigenaar aan de schaper bekend maakt dat zijn kudde op die bepaalde plaats niet mag grazen.

Het jaar door was er toelating tot grazen op vagen en graskanten, op landerijen echter na de oogst van aardappelen, rapen en klaveren.

In de Durmemeersen was "het broek" vrij van 1 oktober tot 1 november, d.i. na het grasmaaien, hooien, toemaatoogst en bevoeiingen. Het gras moest gemaaid zijn op Sint-Pieter.

In de streek van Sint-Pauwels is ook het gebruik van de schapersdodden gekend. Onze zegsman landbouwer J. Smet-De Westelinck, Gentstraat 32 te Sint-Pauwels, verklaarde zelfs dat de schapersdodden als verbodsteken ook werd toegepast voor de "patatkappers". Deze zijn lieden die nadat de boer zijn oogst aardappelen heeft binnengehaald, de akker nog eens uitkammen met de raak om de overgebleven vruchten op te rapen en kosteloos een voorraad te verwerven.

Zegsman Van Damme Alfons, de Waasmunsterse schaper in de Vortekoestraat nr. 3 (Bouchoet) noemde het verbodsteken eenvoudig "nen dodden". De mondelinge overeenkomst werd nogal eens met de voeten getreden. Op bepaalde gunstige velden werd "den dodden" soms uitgetrokken. Vooral de kleine boerkens voorkwamen dat uittrekken door de schaper speciaal te verwittigen omdat de hij zelf nood had aan hetgeen op zijn veld nog te vinden was.

Alfons Van Damme vertelde dat hij gewoonlijk met een kudde van honderddertig schapen op stap ging. Tijdens de zomer gebeurde dat tweemaal per dag, van acht uur tot dertien uur en van vijftien uur tot zonsondergang. Tijdens de periode van augustus tot april nam hij zijn schoofzak mee en ging bij gunstig winterweer eens per dag naar buiten, van tien uur tot zonsondergang.

De schapen werden één keer per jaar, in de maand mei, geschoren. Zij leverden gemiddeld vijf kg wol per schaap. De meeste dieren lammeren in januari.

Als de lammeren zestien à zeventien maanden ou waren leverden zij acht tot negen kg wol per lam.

Het schapenvlees is licht verteerbaar en schaper Van Damme voegt daaraan toe "da' g' er'ou nie' kunt in overeten". Het vlees van een lam is nog fijner.

Bij de kudde horen de rashonden die afgericht zijn om de schapen in de goede baan te houden. De herder gaf een paar van zijn bevelen in de schapershondentaal ten beste. Aan de ene hond zegde hij : "psst kom' hiertegen", terwijl de tweede werd uitgestuurd met "psst gaat 'r over".

Schaper Van Damme heeft de herderstaf neergelegd in 1970 toen het bedrijf is gestopt.

Ben MOENS

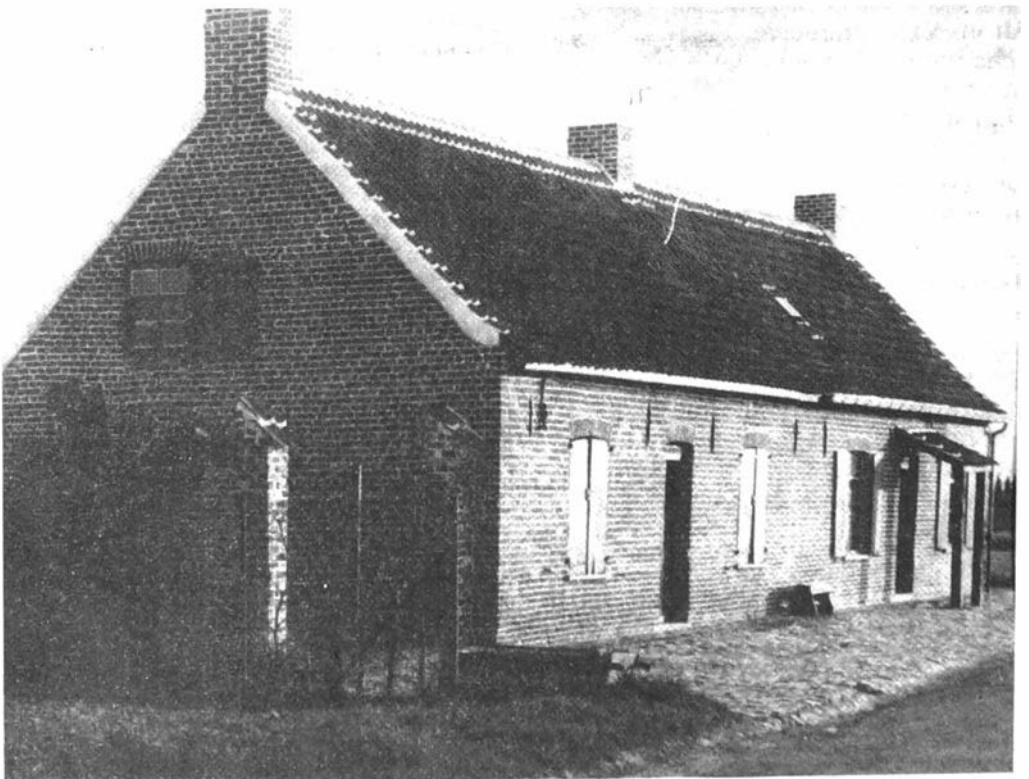
NATIONAAL MUSEUM VAN DE VINKENSPORT te Harelbeke-Hulste

Reeds lange tijd streeft de Nationale Federatie "De Algemene Vinkeniersbond A.Vi.Bo." naar de oprichting van een Nationaal Volkssportmuseum over de Vinkensport. Het plan wordt thans verwezenlijkt.

Het was al geruime tijd de bedoeling van nationaal beheerder van A.Vi.Bo., Werner Vandebussche, om alles wat met de vinkensport te maken heeft samen te brengen. Hij plaatste in het A.Vi.Bo-blad een oproep tot al de aangesloten maatschappijen om oud materiaal en dokumentatie ter beschikking te stellen, dit om volgens zijn eerste opvatting een reizend museum op te richten.

Vele interessante zaken werden hem ter beschikking gesteld, doch een reizend museum kwam niet tot stand omdat het praktisch en financieel niet haalbaar was.

Met Marc Descheemaeker, nationaal sekretaris, werd een nieuw plan uitgewerkt, nl. de inrichting van een vast museum te Harelbeke. Wijlen volksvertegenwoordiger Marc Bourry en burgemeester van Harelbeke had hun volledige steun toegezegd. Naderhand gaf het voltallig kollege van burgemeester en schepenen eensgezind de opdracht aan de ondertussen opgerichte museumkommissie naar een geschikt lokaal uit te zien.

*Het toekomstig Nationaal Volkssportmuseum voor de Vinkensport
te Harelbeke-Hulste*

Hoop werd gesteld op het oude stationsgebouw, doch de N.M.B.S. bleek het gebouw verder te gebruiken. Na Groot-Harelbeke te hebben doorkruist heeft de museumkommissie een dubbelwoning te Hulste, Hazestraat nr. 4, aangeduid en ter beschikking gekregen. Het gebouw is buitenuit reeds gerestaureerd en een flinke opknapping zal binnenin de oude sfeer bewaren. De beneden- en bovenverdiepingen komen in aanmerking voor de uitstalling van allerlei bezienswaardigheden en zaken in verband met de vinkensport en de vinken.

Vanaf begin juli tot begin september 1984 loopt in samenwerking met de Vlaamse Volkssportcentrale te Leuven, in het Provinciaal Domein Bokrijk, een tentoonstelling over "Mens en huisdieren". Daar is een ideale kans beschikbaar om door de inrichting van een stand over de vinkensport de bekendmaking van het oprichten van het Nationaal Volkssportmuseum te Harelbeke-Hulste te verspreiden.

Het beheer en bestuur van A.Vi.Bo. viert in september 1984 het vijftigjarig bestaan. Het is een enige gelegenheid om dit jubileum ware luister bij te zetten door het leven en streven van de vinkeniers en het wedijveren met de vinken vast te leggen en uit te beelden in een nationaal museum. Wij wensen het bestuur en alle personen die zich inspannen voor de inrichting van het nationaal museum een verdiend succes toe. Dergelijk museum beduidt een schatkamer te meer in de rij van onze musea voor de kennis en de studie van het volksleven.

M. BROECKHOVE

GENTSE BLOEDZUIGERSMAGAZIJNEN

A.G. Homblé publiceerde "De echel of bloedzuiger in de volksgeneeskunde" [Oostvlaamse Zanten 55 (1980) 17-32] i.v.m. een aankondiging van een bloedzuigershandel in de Marjeleinstraat [bij het belfort] 24, van de Gentenaar in 1879.

De tekst in de aankondiging is voldoende duidelijk om aan te tonen dat de verkoop van "*goede en versche bloedzuigers, ... in 't groot en in 't klein*" een handelsbedrijvigheid was zoals elke andere handel.

Door een toevallige omstandigheid pluisten we in de Wegwijzer der Stad Gent en ontdekten we daarin het bestaan van bloedzuigers-magazijnen.

En zo werd onze zoektocht verder gezet. We hebben de Wegwijzer systematisch nagezien en vonden het wel de moeite waard om onze bevindingen daarover aan onze lezers en aan belangstellenden mede te delen.

De vroegste vermelding "*magazijn van bloedzuigers*" vonden we in de Wegwijzer van 1847, blz. 443. Slechts één verkoper wordt geciteerd: *De Schrijver, Veldstr. 3*. In 1848, blz. 427 staan onder de rubriek "*magazijnen van bloedzuigers*" : *De Schrijver, Veldstr. 3 / Van de walle J.F., Veldstr. 2*.

Voor de jaren 1850, blz. 441, 1852, blz. 443 en 1855, blz. 387 blijft het aantal bloedzuigers-magazijnen beperkt tot de twee adressen. Vanaf 1855 komt er de Franse benaming bij: *magasins de sangsues* en worden de winkels ondergebracht in de rubriek "Algemeene adressen voor handel en nijverheid".

Voor 1860, blz. 385. Drie verkopers: *De Schrijver, Veldstr. 5 / Stas J., Mageleinstr. 24 / Van de Walle J.F., Veldstr. 2*.

Voor 1875, blz. 347. Vijf namen bloedzuigers-magazijnen: *De Schrijver We, Veldstr. 3 / De Schrijver-Gauthier, Koestr. 16bis / De Schrijver Gust., Savaanstr. 67 / Frederichs W., Geldmunt 45 / Stas We J., Mageleinstr. 24*.

Voor 1878, blz. 356. Zelfde namen van 1875. Merk op dat de aankondiging in de Gentenaar van 1879 betrekking heeft op de winkel van We J. Stas. Haar naam wordt niet vermeld, maar het adres is: Mageleinstr. 24.

Voor 1881, blz. 364. De eerste vier namen van 1878. We J. Stas is weggefallen.

Voor 1890, blz. 386. Bloedzuigersmagazijnen : *Buss P., Noodstr. 37 / De Schrijver G., Kuiperskaai 9 / Frederichs W., Geldmunt 45 / Hierna volgt : "(ziet verders de apotekers)"*.

Voor 1893, blz. 309 Drie adressen : *Böss J., Twaalfkamerenstr. 46 / De Schrijver G., Kuiperskaai 9 / Frederichs W., Geldmunt 45. "ziet verder de apothekers"*.

Voor 1894, blz. 1149 tot 1897, blz. 1253. In de trefwoorden komt "bloedzuigers" nog voor met de verwijzing "z. de apoteker". Geen adressen meer van de winkeliers.

Voor 1898 en later. In de index komt "bloedzuigers" niet meer voor. Schijnbaar bestaan deze magazijnen niet meer. Eventuele klanten wisten dat ze zich tot de apoteker konden wenden zoals reeds vroeger - in 1890 - werd vermeld.

Voor wat de stad Gent betreft, kunnen we bezwaarlijk spreken van een bloeiende handel. Een halve eeuw handelsbedrijvigheid schijnt dit te bewijzen.

Hoogstwaarschijnlijk zullen er nog andere verkopers geweest zijn dan de erkende apotekers. Maar hiervoor zijn we, via studiebronnen, niet ingelicht. Mogelijks brengt de een of andere zanter ons daarover meer klaarheid.

Marcel DAEM

BOEKBESPREKINGEN

DAS ABC DES LUXUSPAPIERS. Herstellung, Verarbeitung und Gebrauch 1860 bis 1930.

Christa PIESKE, unter Mitarbeit von Konrad VANJA und Anderen.

Schriften des Museums für Deutsche Volkskunde Berlin, Band 9, 1983. 377 blz. en talrijke illustraties. ISBN 3 88609 123 6.

Deze lijvige studie werd uitgegeven ter gelegenheid van een tentoonstelling over dit thema in het Museum für Deutsche Volkskunde, Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz, Berlin, 24.7.83-29.4.84. De titel stelt onmiddellijk het onderwerp voor, nl. een studie over het luxe-papier en het gebruik ervan in de periode 1860-1930.

Het eerste hoofdstuk handelt over het begrip "luxe-papier", vervaardiging, industrietakken, werkgevers en -nemers, grafische technieken, inzonderheid de chromolitografie. Verzamelaars, zowel musea als privé, komen ruim aan bod.

Verder volgt een beschrijving van de samenstelling van de gebruikte papiersoorten die als basismateriaal of als versiering ervoor in aanmerking kwamen : glaché en glanzend papier, imitatie van perkament, leder..., celluloid, mica, glimmer, gelatinebladen, zilver-, goud- en zijdepapier, metaalfolie, papierkanevas, enz. Ook aan de grafische en versieringstechnieken

zoals inpersen, stampen, uitknippen, kleuren en opplakken wordt aandacht besteed. Ter illustratie worden zowel fabriekscomplexen als interieurs van thuiswerkers ingelast.

Buitengewoon interessant is de methode waarop de diverse objecten, in deze materialen vervaardigd, worden besproken en volgens een standaardstelsel worden benaderd : beschrijving, geschiedenis, functie, vervaardiging [machinaal, semi-industrieel of ambachtelijk], tekenaar, ontwerper, verkoper en vervaardiger van deze producten, verzamelaars [musea en privé], bronnen, literatuur.

Overigens is het boek prachtig geïllustreerd. De onderschriften zijn tamelijk eenvoudig, zodat het thema voor iedereen bevattelijk wordt. Deze op het eerste zicht kitcherig aandoende cultuurdragers hebben een zeer grote impact gehad op alle lagen van de maatschappij.

De voorwerpen begeleiden de lezer vanaf de geboorte [aankondigingen, doopsui-

kerdoosjes] tot in het graf, waar de overledene lag opgebaard in een papieren doodshemd in een kist met papieren ornamenten versierd. Op alle feesten van de jaar- of levenscyclus [nieuwjaar, verjaardag, naamfeest, wensbrieven, kaarten, gebak, enz.] brachten zij hun sociale boodschap. In de vorm van etiketten en allerlei prentjes speelden zij een rol in de reclame. Als kalender, onderdeel van een lampepak, dia- en litofanieën in papier of karton fristen zij het interieur op. In albums gekleefd ontketenden zij een ware rage, voornamelijk in Engeland waar ze bekend staan als "scrapbooks".

Verder kunnen vermeld worden : devotieprentjes gevat in imitatiekant, modeprenten, papieren teaters en trekpoppen, speelkaarten, ansicht- en briefkaarten, briefpapier, enz.

Speciale aandacht werd besteed aan de bekende Liebig- en Suchardprentjes, maar tevens ook aan de albums waarin ze bewaard werden. Diverse aankondigingen en wensen, karnavalartikelen, posekes, menukaarten, waaiers worden gedetailleerd behandeld. Of bijv. de z.g. "Ofenbilder", bij ons bekend als uitgeknipte slangen, gemonteerd op een lange naald en boven een warmtebron geplaatst, vormen zij a.h.w. een "perpetuum mobile".

Wij mogen gerust stellen dat deze lijvige, rijk gedokumenteerde en geïllustreerde studie een "must" is voor al wie zich met dit onderwerp bezighoudt [volkskundigen, industrieel archeologen, sociologen, modeontwerpers, reclamebureau's, en niet in 't minst de talrijke verzamelaars].

Renaat van der Linden behandelt de rubriek Wallfahrtsfähnchen, bedevaartvaantjes.

In de loop der tijden verdwijnen tradities of verschijnen ze onder een andere vorm. Zo zien wij dat in de 19de eeuw de chromolitografie de wit/zwart lito verdrong, en op haar beurt werd ze door andere druktechnieken vervangen. Wegens economische en andere overwegingen is het luxe-papier of relatief korte tijd verdwenen. Het gebruik van allerlei wenskaarten kent heden een sterke terugval. Het recyclagepapier vindt een snelle opgang, op de verpakkingen maken de kunstig uitgewerkte etiketten plaats voor cerebrale komputeradresseringen. Posekes worden niet meer in albums verzameld, maar men ziet ze voorbijwandelen als zelfklevers op schooltassen of zelfs voorbijrijden op de ramen van de wagens, die a.h.w. rollende "scrapbooks" geworden zijn.

De studie biedt als slot een uitgebreide literatuurlijst, hoofdzakelijk uit het Duitse taalgebied en Engelse en Franse publicaties over dit onderwerp.

C. Pieske en haar medewerkers mogen gefeliciteerd worden daar zij dit schijnbaar frivole onderwerp op een boeiende en wetenschappelijke manier hebben weten te benaderen. Hopelijk zal bij een gelijkwaardige studie in de toekomst een Franse, Engelse of Nederlandse samenvatting gevoegd worden, zodat het ook voor niet-Duitstaligen nog meer bevattelijker wordt.

R. De Vriendt-Mores

Johan DAVID

Rupsenbestrijding door de eeuwen heen

Grimbergen, Museum voor de Oudere Technieken (M.O.T.), 1984, 33, 30 ill. (100 BF).

Alleen reeds door z'n bestaan en naam is het Museum voor de Oudere Technieken te Grimbergen een belangrijke sensibiliserende faktor voor de studie van het gereedschap, het ambachtsleven en de materiële volkskunde. Sinds kort startte het M.O.T. een reeks van handige, eenvoudige en vlot geschreven brochures die een ambachts- of funktionele bezigheid uitdiepen gezien vanuit het daartoe gebruikte gereedschap. Het gereedschap is zo dag-dagelijks bij het leven zelf betrokken, bepaalt dermate houding en ritme, lastigheidsgraad en psychologische beleving dat het verwondering kan wekken dat deze

faktor zo weinig uitgediept wordt of zelfs maar aan bod komt in historische studies. Wellicht omdat over dit aspect zo weinig concreet materiaal voorhanden is. Een brochurereeks zoals deze is aangevat, kunnen we dan ook niet meer dan toejuichen ! In deze reeks (formaat 14,5 x 21 cm) verschenen reeds :

- Johan David : **Reclame, bron voor de geschiedenis van de technieken.** (80 BF)
- Johan David : **De tang. Eén woord, honderd-en-één werktuigen.** (2 dln.; 250 BF).

Rupsenbestrijding door de eeuwen heen, de nieuwste aanwinst, getuigt opnieuw van de zakelijke, gedegen en systematische aanpak die we van J. David gewoon zijn. De eerste vragen die worden beantwoord, zijn deze over de rups zelf en over de wetgeving op de rupsenbestrijding. Vervolgens komen de verschillende middelen en wijzen aan bod waarmee of waarop de vlinders, de eieren, de rupsen en de poppen werden en worden vernietigd of bestreden : de voorzorgsmaatregelen, de natuurlijke sproeistoffen, het handwerk, de rook, de vallen, de schorsschrapers en boomborstels, de rooiopraktijk, het snoeimes, de snoeischaar en snoeibeitel, de rupsenhaak, de "trekschaar" (waarom niet Van Dale's woord 'rupsenschaar' gebruikt?), de rupsenfakkelt, het pistool, de handspuit en rugspuit, de strooibus. Een resem middelen die naar een even gevarieerde reeks handelingen verwijzen : besproeien, verpletteren, uitroken, knippen of snoeien, rooien, verbranden, bestrijken, enz. De werktuigen worden, met interessante verwijzingen, historisch gesitueerd; de werkwijzen worden uitvoerig beschreven.

Een systematische aanpak garandeert hierbij niet noodzakelijk volledigheid; de werkelijkheid en de vindingrijkheid van de mens is de onderzoeker toch steeds te vlug af en zeker wat het gebruik van kruidenaftreksels betreft zijn er ongetwijfeld nog andere 'middeltjes' die in de loop der tijden hun relatieve efficiëntie bewezen hebben. We vermelden o.a. uit Abraham Munting's *Nauwkeurige Beschryving der Aardgewassen*. Leiden/Utrecht, 1696, de receptuur : "*Eyndelijk, wil iemand deze Boom, en ook alle andere, wanneer*

ze bloeyen, bewaren voor de zwarte Vliegen, en Rupzen, welke door dezelve in de Bloessem komen, die neeme een hand vol Wijnruyt, een hand vol Alssem, en een hand vol oprechte Virgininiaansche Tabak te zamen, of van de gemelde Tabak alleen, in een paar emmeren reegenwater, of een weynig minder, gedaan in een keetel, een kleyn half uur lang : giete het dan door een doek, en besprenge daar meê zynen Boom, wanneer hij in 't bloeyen staat, twee of driemaal; zoo zullen al de Rupzen sterven,...". Ook L.A. Delathouwer beschrijft in zijn *Het Belgische Kruidboek of de Gentsche Hovenier*, Gent, 1849: 4de Afd., 6de hfdst., par. 1, een "middel om de rupsen te verdelgen : "*om deze rupsen, door de vlinders in de lente verspreid, te vernielen, kunnen de landbouwers en boveniers witte Moerbeziënboom schors en bladen, met potasch en bruine zeep, omtrent veertien dagen in het water laten weeken, en dan met dat nat, de boomen die besmet zijn met een groote spuit besprenkelen; het ongedierte er van geraekt, zwelt dadelyk en valt dood ter aerde neder*".

Dit als kleine uitweiding. Het is immers niet in de eerste plaats de bedoeling van deze brochure al dergelijke middeltjes te inventariseren! De natuurlijke vijanden van de rups worden in een afzonderlijk hoofdstukje besproken. Vele illustraties en een uitgebreide meertalige bibliografie maken van het geheel een bijzonder nuttig syntesewerkje. Een brochure en een reeks die ieder heemkundig museum en iedere volkskundige zoch zonder aarzelen aanschaf!

Arnold Eloy